

**vzw PROMOTIE VAN DE MEDAILLE
PROMOTION DE LA MEDAILLE asbl**

NATIONALE RUILBEURS MET ALS THEMA UITSLUITEND
BOURSE NATIONALE

**MEDAILLES & PENNINGEN
JETONS & ERETEKENS**

EUROVOLLEY CENTER

**Beneluxlaan 22 – 1800 Vilvoorde
Tel. 02/2571616 – zalen 006 en 008**

**Zaterdag 30 september 2017
Samedi 30 septembre 2017**

**Van 14.30u tot 16u – de 14.30h à 16.00h
Von 14.30uhr bis 16.00 uhr – 14.30 a.m. till 16.00 p.m.
Handelaars vanaf 14.00u – Commerçants dès 14.00h**

155

**Alle info bij André Poels – De Panestraat 84 – 3550 Heusden-Zolder - 011/537057
andrepoels@telenet.be**

MEDAILLES VOOR VERDIENSTELIJKE LEERLINGEN VAN HET KONINKLIJK ATHENEUM GENT, OTTOGRACHT, EEN SCHOOL GESTICHT IN DE VOORMALIGE BAUDELO-ABDIJ

Willy Rouquart

De Baudelo-abdij, van oprichting tot verdwijnen¹

In 1127 werd met de hulp van Baudewijn IX, graaf van Vlaanderen, een Cisterciënserabdij gesticht in het “loo” (=bos) van Sinaai (in het land van Waas). Vandaar haar naam “Baudewijnsloo” of “Baudeloo”. Op 8 augustus 1578 werd de abdij door de Calvinisten vernield en vluchtte abt Delrio met zijn monniken naar Keulen. Na de herovering van de zuidelijke gewesten door het Spaans leger keerden abt Delrio en zijn monniken terug en vestigden zich te Gent. Sedert 1259 bezat de vroegere abdij immers een “refuge” of schuiloord te Gent, “Hof van Baudelo” genoemd, in de nabijheid van de St.-Jacobskerk bij de Ottogracht. In 1602 kreeg abt Delrio de toelating van de abt van St.-Pieters te Gent om zijn nieuwe verblijfplaats uit te bouwen tot een volwaardige abdij en er een kerk op te richten. Gedurende bijna twee eeuwen verliep alles zorgeloos in de nieuwe abdij tot ze op 1 september 1796 door de Franse Republiek werd afgeschaft en op 31 december 1796 werd ontruimd bij toepassing van de wet op de afschaffing van geestelijke gemeenschappen.

Evolutie van het officieel Middelbaar Onderwijs te Gent²

Op 10 oktober 1777 startte het staatsonderwijs te Gent. Dit in uitvoering van het keizerlijk decreet van 9 maart 1777 dat het Middelbaar Onderwijs in de Oostenrijkse Nederlanden regelde. Het decreet voorzag in de oprichting van 15 colleges op kosten van de Staat, naar het model van de Teresiaanse Colleges die sinds 1752 in Oostenrijk bestonden. Slechts in Brussel, Antwerpen en Gent kon onmiddellijk gestart worden. Het Teresiaans College van Gent nam zijn intrek in het voormalig klooster van de Jezuïeten in de Voldersstraat³.

Door de annexatie bij Frankrijk wijzigde de organisatie van het staatsonderwijs. Op 3 brumaire van het jaar IV (25 oktober 1795) werd een wet uitgevaardigd die voorzag in de oprichting van een “Ecole centrale” in de hoofdplaats van ieder departement en op 10 messidor van het jaar V (28 juni 1797) werd als gevolg daarvan te Gent de “Ecole centrale du Département de l’Escaut” in een gedeelte van de vroegere Baudelo-abdij geopend. De lessen werden er gegeven op kosten van de stad.

Op 11 floréal van het jaar X (1 mei 1802) werd via een decreet van de Eerste Consul besloten om de “Ecoles centrales” te vervangen door “Lycées”⁴. In Gent vond die omschakeling pas plaats in 1804. In 1811 werden de vroegere abdijsgebouwen door Napoleon aan de stad Gent overgemaakt.

Na het vertrek van de Fransen in 1814 besloot de Gentse Gemeenteraad op 9 september om in de gebouwen van het vroegere Lycée een “Collège municipal” op te richten.

Het koninklijk besluit van 25 september 1816 dat bedoeld was om het Hoger en Middelbaar Onderwijs in het Koninkrijk der Nederlanden te regelen, creëerde athenea te Brussel, Antwerpen, Brugge, Luxemburg, Maastricht, Namen en Doornik en liet toe dat Latijnse scholen of “Colleges” gesticht werden onder de controle van de regering. In werkelijkheid werd het Middelbaar Onderwijs in het zuiden echter pas gereorganiseerd door het onderwijsdecreet van 19 februari 1817. Het verleende aan het Gents “Collège municipal” het statuut van Koninklijk College.

¹ H. Demoor, Flitsen uit de geschiedenis van het Koninklijk Atheneum voor jongens te Gent, Gent 1951, p. 1-4.

² H. Demoor, o.c., p.5 e.v.

³ Deze orde, die in Gent een door de stad gesubsidieerd college had, werd op 21 juli 1773 door Paus Clemens XIV opgeheven.

⁴ Er zou één lyceum opgericht worden in het gebied van ieder beroepshof. In België daardoor in Brussel, Luik, Brugge en Gent.

Na de onafhankelijkheid had de Belgische regering aanvankelijk weinig belangstelling voor de onderwijsproblematiek en voor de instellingen die door de Nederlandse overheid waren opgericht. De Gentse Gemeenteraad maakte van het Koninklijk College dan maar een stadsschool: "Collège municipal de Gand", die op 18 augustus 1832 grondig werd gereorganiseerd en tot "Athénée de Gand" werd omgedoopt. Ze omvatte twee secties: de "Humaniteiten" en de "Industriële afdeling".

Door de organieke wet op het Middelbaar Onderwijs van 1 juni 1850 werden 10 stedelijke colleges en athenea tot rijksathenea omgevormd. Het "Athénée de Gand" was daar één van en werd daardoor met ingang van het nieuwe schooljaar "Athénée royal de Gand".

Tussen 1883 en 1889 werd het atheneum trapsgewijs en gedeeltelijk vernederlandst, wat ertoe leidde dat de school nu ook "Koninklijk Atheneum" werd genoemd. Pas in 1932 werd het onderwijs er volledig in het Nederlands gegeven (uitzondering: zie later).

De hoofdingang van het atheneum met rechts de verblijven van de abt van de abdij.

Op 24 mei werd de eerste steen gelegd van een nieuw atheneumgebouw aan de Voskenslaan en op 17 september 1957 stapten meer dan de helft van de leraars en leerlingen naar daar over. De rest bleef in de oude gebouwen aan de Ottogracht en de school heette voortaan "Koninklijk Atheneum Gent-Centrum. Op 1 september werd dit atheneum opgeheven. De gebouwen werden kort daarop door de stad Gent aangekocht. Na de nodige aanpassingswerken werd het stedelijk Kunstonderwijs erin ondergebracht.

Prijspenningen in het onderwijs

De eerste onderwijspenningen in de Zuidelijke Nederlanden

Prijspenningen voor verdienstelijke leerlingen duiken in onze streken voor het eerst op tijdens de Oostenrijkse periode. In 1742 werden in de Academie van Schone Kunsten van Antwerpen reeds prijspenningen uitgereikt.

Voor de Academie van Gent zijn gelijkaardige penningen gekend met het jaartal 1769 met vooraan de beeltenis van Karel van Lorreinen. In de in 1777 gestichte Teresiaanse Colleges waren voor de lagere klassen zes prijzen en zes eervolle vermeldingen voorzien, voor de hogere drie prijzen en drie vermeldingen. De prijzen bestonden over het algemeen uit passende boeken. Bovendien kreeg de primus van elke klas een zilveren medaille met de beeltenis van keizerin Maria Theresia⁵.

De kerk (kapel) van de abdij waarin tot 1958 nog de lessen "Handenarbeid" werden gegeven.

De prijspenningen in het Gents stedelijk onderwijs⁶

Al zeer vroeg is er in het onderwijs dat door het Gents stadsbestuur werd ingericht⁷ sprake van erepenningen die aan verdienstelijke leerlingen werden uitgereikt. In de "Gazette van Gend" van 13 germinal van het jaar VIII (13 april 1800) staat het volgend verslag: "Eergisteren heeft men alhier met veel toestel in den Tempel der Wet⁸ de jaarlyksche prijzen uitgedeelt aan de yverzuchtige jongelingschap der primaire scholen. De prefect van het departement deed een wel toegepaste redevoering en vereerde de pryswinnenden met eerpenningen"⁹.

⁵ J. De Beer, Les médailles de l'Académie des Beaux-Arts à Anvers, in "Revue belge de numismatique et de sigillographie", 1933, p. 77-112 en H. Demoor, o.c., p. 13.

⁶ Het Koninklijk Atheneum te Gent is immers uit het Gents Stedelijk Onderwijs voortgekomen.

⁷ De start van het Gents Stedelijk Onderwijs situeert zich omstreeks 1780. Toen had het Gents stadsbestuur vier "armenscholen" in eigen beheer.

⁸ In Gent was de St. Michielskerk door het Frans bestuur tot "Tempel der wet" omgevormd.

⁹ M. Steels, Geschiedenis van het Stedelijk Onderwijs te Gent 1828 - 1914, Gent 1978, p. 6.

Dit gebruik bleef onder het Hollands bewind waarschijnlijk gehandhaafd tot in 1827. Eén van de twee onderwijsbesluiten die op 2 november 1827 werden uitgevaardigd, stipuleert immers dat de penningen die tot dan toe als prijs werden uitgereikt, zouden vervangen worden door boeken¹⁰.

Het huidige Gents stedelijk onderwijs startte op 6 februari 1828 toen drie kosteloze scholen werden geopend. Na de Belgische onafhankelijkheid in 1830 werd het gebruik van prijspenningen in deze instellingen ingevoerd. Het verslag van de prijsuitreiking van 1834 bevat volgende passage: "De drie jongensscholen tellen reeds 1200 leerlingen. Als prijzen werden gegeven: zestig medailles, alsook boeken en kledingstukken. 's Avonds zijn de huizen en de straten waar bekroonde leerlingen wonen, verlicht"¹¹.

Uit de periode vóór 1880 zijn weinig prijspenningen bewaard gebleven. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vele kinderen uit het arbeidersmilieu hun medaille (die toch een vrij hoge waarde aan zilver bevatte) te gelde hebben gemaakt waarna deze werd omgesmolten. Ook zullen volgende generaties die geen emotionele waarde hechtten aan medailles die door hun ouders of grootouders werden behaald, deze dikwijls hebben verkocht. In de openbare verzamelingen komen slechts enkele exemplaren voor, maar in privéverzamelingen zijn er nog behoorlijk wat te vinden.

Enkele voorbeelden:

159

Voorzijde: Gand / ECOLE COMMUNALE / GRATUITE / N° 2

Keerzijde: Prix Royal / ARITHMETIQUE / Premier / GUSTAVE LEMAIRE / 1834

Rond, zilver, 4,3 cm, met draagoog. Voorzijde en keerzijde zijn incuus.

Voorzijde: ECOLE COMMUNALE GRATUITE N° 4 / Gekroond Gents wapenschild tussen twee lauriertakken op een banderol waarop het Gentse devies FIDES ET AMOR / GAND

¹⁰ M. Eloy, V. Meillander, F. Van Bost, R. Van de Walle, Gentse penningen 1780 - 1980, Gent 1980, p.25.

¹¹ M. Steels, o.c., p.38.

Keerzijde: 1er PRIX / GÉNÉRAL / DÉCERNÉ / À / EUGENIE TERNEUS / 1848

Rond, zilver, 5 cm, met draaogoog. Voorzijde en keerzijde zijn incuus.

De einddatum voor het uitreiken van deze prijspenningen is vermoedelijk omstreeks 1940 te situeren¹².

Prijspenningen van de in de voormalige Baudelo-abdij ondergebrachte scholen

De literatuur over dit onderwerp is uiterst onvolledig, eigenlijk bijna onbestaande, en laat zeker niet toe om een inventaris van alle overgebleven stukken op te stellen. P. Claeys vermeldt slechts één prijspenning van deze scholen¹³ en in de catalogus "Gentse Penningen 1780 – 1980" zijn er slechts twee te vinden¹⁴. Hier beperken we ons tot de prijspenningen die in een privéverzameling te vinden zijn. Bij de prijspenningen die in de 19de werden uitgereikt, is het nodig uitleg te geven over de vermelde studierichting, omdat de toestand momenteel totaal anders is.

Prijspenning van het Koninklijk College aan Ivo Meneve 1826

160

Effen dun rond plaatje, als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: COLLEGIUM / REGIUM / GANDENSE

Keerzijde: EXCELLENTIOE / PRÆMIUM / IVO MENEVE / FIGURA MAJOR / DIE XVII^A AUGUSTI / MDCCCXXVI

Het plaatje is gevat in een massieve ring met langs weerszijden een parelcirkel en een brede concave band die overgaat in een smalle en hoge effen boord; aan de ring is een rond draaogoog bevestigd. Volgende zilvermerken zijn ingestempeld langs de keerzijde: een lauriertakje (bovenaan op de smalle boord van de ring) en een onduidelijk merk (op het draaogoog).

Rond, 5 cm, Zilver 20,39 g.

Tijdens het Hollands bewind bestond de opleiding in de "Humaniteiten" van het Koninklijk College uit zes Latijnse klassen: de Kleine Figura, de Grote Figura, de Syntaxis, de Poesis en de Rhetorica. Facultatief kon ook een voorbereidende elementaire klas (Schola elementaria) gevolgd worden¹⁵. Ivo Meneve behaalde zijn prijs van uitmuntendheid dus in de vijfde klas (het 2de leerjaar in ons huidige Middelbaar Onderwijs).

¹² In M. Eloy ..., o.c., wordt op p.26 het jaartal 1930 opgegeven. We hebben echter in een privéverzameling prijspenningen gezien van vlak vóór W.O. II.

¹³ Prosper Claeys, Les Médailles gantoises modernes 1792 - 1892, Gent 1909, p. 191 - 192.

¹⁴ M. Eloy..., o.c., p. 28 en p.34 (op deze laatste blz. staat dezelfde medaille als bij noot 13).

¹⁵ H. Demoor, o.c., p. 25.

De prijsuitreiking vond plaats op 17 augustus. Dat komt heden ten dage eigenaardig over, maar we mogen niet vergeten dat de zomervakantie in de Hollandse tijd slechts één maand duurde, van 1 september tot 1 oktober. Pas in 1887 werd de grote vakantie via een ministeriële omzendbrief op twee maanden gebracht, van 1 augustus tot 1 oktober¹⁶. De prijsuitreiking die het schooljaar afsloot, mocht zelfs dan nog niet vóór 7 augustus georganiseerd worden¹⁷.

1. Prijspenning van het Atheneum aan E. Piens 1839

Effen dun rond plaatje, als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: Schild met het wapen van Gent, omgeven door een krans van twee lauriertakken die onderaan met een lint zijn samengebonden en met bovenaan: ATHÉNÉE DE GAND en onderaan: AOUT 1839

Keerzijde: COURS INDUSTRIEL / 1^R PRIX / GÉNÉRAL / 2^E ANNÉE / E. PIENS / DE GAND

Rond, 5,01 cm, Verguld zilver 20,53 g.

161

Het plaatje is gevat in een massieve ring met langs weerszijden een smalle scherpe boord, een parelcirkel, een brede concave band en een smalle en hoge effen boord; aan de ring is een rond draagoog bevestigd. Volgende zilvermerken zijn ongestempeld: VB of VR onder een horizontale bel (langs de voorzijde op het draagoog) en een zwaard (op de keerzijde, bovenaan op de smalle boord van de ring en onderaan op het plaatje). Het Atheneum dat sedert 1832 het Gemeentelijk en het Koninklijk College verving, werd uitgebreid tot twee secties: de gebruikelijke “Humanités” of “Humaniteiten” (te vergelijken met onze “Oude Talen - Wiskunde” en bestemd voor de leerlingen die achteraf universitaire studies van wijsgerige, letterkundige of wetenschappelijke aard zouden ondernemen) en de “Cours industriel” of industriële afdeling (te vergelijken met onze “Moderne Talen - Wiskunde” en bestemd voor diegenen die onmiddellijk een actieve loopbaan in de handel, industrie of kunsten op het oog hadden)¹⁸. In 1839 waren beide afdelingen als volgt opgebouwd: Humaniteiten: 1e année - sixième / 2e année - cinquième / 3e année - grammaire of quatrième / 4e année - syntaxe of troisième / 5e année - poésie / 6e année - rhétorique Industriële afdeling: 1e année - sixième / 2e année - cinquième / 3e année - quatrième / 4e année - seconde / 5e année - rhétorique¹⁹.

Gentenaar E. Piens behaalde deze prijspenning dus in zijn 2de jaar van de industriële afdeling.

¹⁶ H. Demoor, o.c., p. 41 - 42.

¹⁷ H. Demoor, o.c., p. 41 - 42: Een instructie van 7 juni 1887 van het Besturend Bureau aan de studieprefect stelt: “2e La distribution des prix aura lieu au plus tôt le 7 août aussi bien dans les athénées que dans les écoles moyennes”.

¹⁸ H. Demoor, o.c., p.73.

¹⁹ H. Demoor, o.c., P;100-101: er bestond van 1837 -1838 tot 1839 - 1840 in de industriële afdeling geen jaar dat overeenstemde met het derde jaar van de “Humaniteiten”. Men ging er onmiddellijk over van het vierde naar het tweede.

1. Prijspenning van het Atheneum aan Charles Parmentier 1846

Effen dun rond plaatje als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: ATHÉNÉE DE GAND.

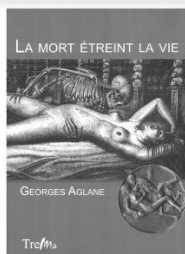
Gekroond wapenschild van Gent tussen lauriertaken (onderaan gekruist) die rusten op een banderol waarop het Gentse devies FIDES ET AMOR AOÛT 1846.

Keerzijde: CLASSE ÉLÉMENTAIRE / 1ER PRIX / GÉNÉRAL / CHARLES PARMENTIER, / DE / GAND.

Rond, 4,6 cm, Verguld zilver 19,8 g.

162

Het plaatje is gevat in een massieve ring met langs weerszijden een parelcirkel, een brede concave band en een hoge en smalle effen boord. De ring is bovenaan voorzien van een kroon waarvan de globe dienst doet als draagoog. Bovenop de globe staat een kruis. Er zijn geen zilvermerken aanwezig. De “classe élémentaire” was er in 1835 gekomen als voorbereidende klas op de “Humaniteiten”. Men had ingezien dat de overgang van de methodes van het primair onderwijs naar die van het secundair onderwijs té plots was. Daarom was de “classe élémentaire”, de “voorbereidende” in het leven geroepen. De leerstof, de oefeningen, de manier van les geven in die klas, hadden alle het bereiken van dat resultaat op het oog²⁰. Charles Parmentier leefde van 1833 tot 1896 en werd hoofdgriffier van de rechtbank van 1ste aanleg²¹.

Firmin De Smet, Didier Vanoverbeek & Luc Vandamme, **La mort étreint la vie. Georges Aglane**, Collection *Monographies* du TreMa (Musée provincial des Arts anciens du Namurois – Trésor d'Oignies) – Société Archéologique de Namur – Vottem, 2016, 136 pagina's/pages, alle afbeeldingen in kleur/tous les photos en couleur, luxe-uitgave/édition luxe, 25€ + verzendkosten/frais de port.

Uw jaarlijkse gratis medaille nog niet ontvangen? Stort dan dringend 6€ op de rekening van de Promotie en/of stuur een bericht aan andrepoels@telenet.be

²⁰ H. Demoor, o.c., p. 102.

²¹ Deze prijspenning wordt in zowel P. Claeys, o.c., p.191-192 als in M. Eloy....., o.c., p.34 vermeld.

2. Prijspenning van het Atheneum aan François Van de Casserie 1849

Effen dun plaatje als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: ATHÉNÉE DE GAND Gekroond wapenschild van Gent tussen twee lauriertakken (onderaan gekruist) die rusten op een banderol waarop het Gents devies FIDES ET AMOR en eronder 16 AOÛT 1849.

Keerzijde: SECTION DES INDUSTRIELS / 1ER PRIX / GÉNÉRAL / 2^E CLASSE / FRANÇOIS VANDE CASSERIE / DE / GAND.

Het plaatje is gevat in een massieve ring. Rond het plaatje een parelcirkel, een brede concave band en een hoge effen boord. De ring is bovenaan voorzien van een kroon waarvan de globe dienst doet als draagoog (het draagoog is hier verdwenen). Boven de globe staat een kruis. Geen zilvermerk aanwezig.

Rond, 5,3 cm, Verguld zilver 20,1 g.

Een zwaard als zilvermerk aanwezig onderaan op voorzijde.

Voor de "Section des Industriels": Zie hoger

163

1. Prijspenning van het Koninklijk Atheneum aan Edmond Jacquet 1891

Effen dun plaatje als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: Gekroond wapenschild van België boven een banderol met dubbel gepunte uiteinden en het opschrift L'UNION FAIT LA FORCE errond en met bovenaan: * ATHÉNÉE ROYAL DE GAND * en onderaan ANNÉE SCOLAIRE 1890 – 1891

Keerzijde: HUMANITÉS LATINES / ——— / Section D. /

PRIX D'HONNEUR / décerné à Mr JACQUET EDMOND / le 3 Août 1891. / ———

De naam van de lauréat is in Gotisch schrift.

Rond 4,6 m, Verguld zilver 9,69 g.

De rand met draagoog ontbreekt. Geen zilvermerken aanwezig.

De naam van de school is hier “Athénée Royal de Gand”, want in 1850 werd het Atheneum “Athénée Royal” (zie hoger).

De wet van 15 juni 1881 verdeelde de oude humaniora in de secties A, B, C en D. Sectie A, die de volledige “Humaniteiten” omvatte, bereidde voor op alle universitaire faculteiten, sectie B op letterkundige, wijsgerige of juridische studies, sectie C op de speciale scholen of op studies in de fysische wetenschappen en sectie D tenslotte op studies natuurwetenschappen of geneeskunde²². Omdat al vrij vlug bleek dat de nieuwe regeling niet voldeed, werden de vier secties van 1881 door het koninklijk besluit van 30 augustus 1888 teruggebracht tot twee: de “Humanités anciennes” (de Grieks-Latijnse “Humaniteiten”) en de “Humanités latines” (zonder Grieks). Het nieuw systeem werd onmiddellijk ingevoerd, maar tegelijkertijd bleef men nog enige tijd vasthouden aan de oude secties A, B, C en D²³. Ook op deze prijspenning wordt de oude benaming (“Section D”) samen met de nieuwe gebruikt.

2. Prijspenning van het Koninklijk Atheneum aan Achille Schollier 1894

164

Effen dun plaatje als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: Gekroond wapenschild van België boven een banderol met dubbel gepunte uiteinden en het opschrift L'UNION FAIT LA FORCE errond en met bovenaan: ATHÉNÉE ROYAL DE GAND en onderaan: ANNÉE SCOLAIRE 1893 – 94

Keerzijde: HUMANITES ANCIENNES / — / Section D. / PRIX D'HONNEUR / décerné à M^r / SCHOLLIER ACHILLE. / le 2 Août 1894. / —

De naam van de laureaat is in Gotisch schrift.

Rond 6,04 cm, verguld zilver, 43,70 g.

²² H. Demoor, o.c., p.118.

²³ H. Demoor, o.c., p.120-122.

Het plaatje is gevat in een massieve ring met langs weerszijden een parelcirkel, een brede concave band, een convexe band opgebouwd uit dunne radiale streepjes en een zeer hoge en smalle effen boord. De ring is bovenaan voorzien van een op een dubbele arabesk geplaatste kroon waarvan de globe dienst doet als draagoog. Er zijn geen zilvermerken aanwezig. Deze prijspenning is duidelijk van hetzelfde fabrikaat als de vorige: niet alleen de aard van de opschriften (met het gelijktijdig vermelden van “Humanites anciennes” en “section D”, maar ook de schikking en de gebruikte lettertypes vertonen een zeer grote gelijkenis. We mogen er dan ook met grote zekerheid van uitgaan dat prijspenning 5 oorspronkelijk in eenzelfde ring is geklemd geweest.

1.Prijspenning van het Koninklijk Atheneum aan Camiel Verpaele 1913

165

Effen dun plaatje als volgt ingegraveerd:

Voorzijde: Gekroond wapenschild van België boven een banderol met dubbel gepunte uiteinden en het opschrift EENDRACHT MAAKT MACHT en met bovenaan ✦ KONINKLIJKE ATHÆNEUM VAN GENT ✦ en onderaan SCHOOLJAAR 1912 – 1913

Keerzijde: OUDERE HUMANIORA / — / LATYNSCHE / *Afdeeling* / PRIJS VAN UTMUNTENDHEID / *toegekend aan den heer* / VERPAELE CAMIEL / 31 Juli 1913 / —

Rond 6,04 cm, verguld zilver 43,70 g., zilvermerk bovenaan op voorzijde en keerzijde.

Het plaatje is gevat in een massieve ring met langs weerszijden een parelcirkel, een brede concave band, een convexe band opgebouwd uit dunne radiale streepjes en een zeer hoge en smalle effen boord. De ring is bovenaan voorzien van een op een dubbele arabesk geplaatste kroon waarvan de globe dienst doet als draagoog.

De tekst van deze prijspenning is in het Nederlands. Sedert 1883 werd op het Atheneum immers het “Vlaams regiem” trapsgewijze en gedeeltelijk ingevoerd. Het kreeg in 1888 een aanzienlijke uitbreiding en pas in 1932 werd een volledig onderwijs in het Nederlands voorzien²⁴.

²⁴ H. Demoor, o.c., p.124.

1. Prijspenning van het Koninklijk Atheneum aan Jérôme Steyaert 1921

Effen dun plaatje als volgt ingegraveerd

Voorzijde: Gekroond wapenschild van België boven een banderol met dubbel gepunte uiteinden en het opschrift L'UNION FAIT LA FORCE en bovenaan ATHÉNÉE ROYAL DE GAND en Onderaan ANNÉE SCOLAIRE 1920 – 21

Keerzijde: HUMANITÉS MODERNES / *Section / Commerciale* / PRIX D' EXCELLENCE / *décerné à M^r / STEYAERT JÉRÔME / le 29 Juillet 1921*

De naam van de laureaat is in Gotisch schrift.

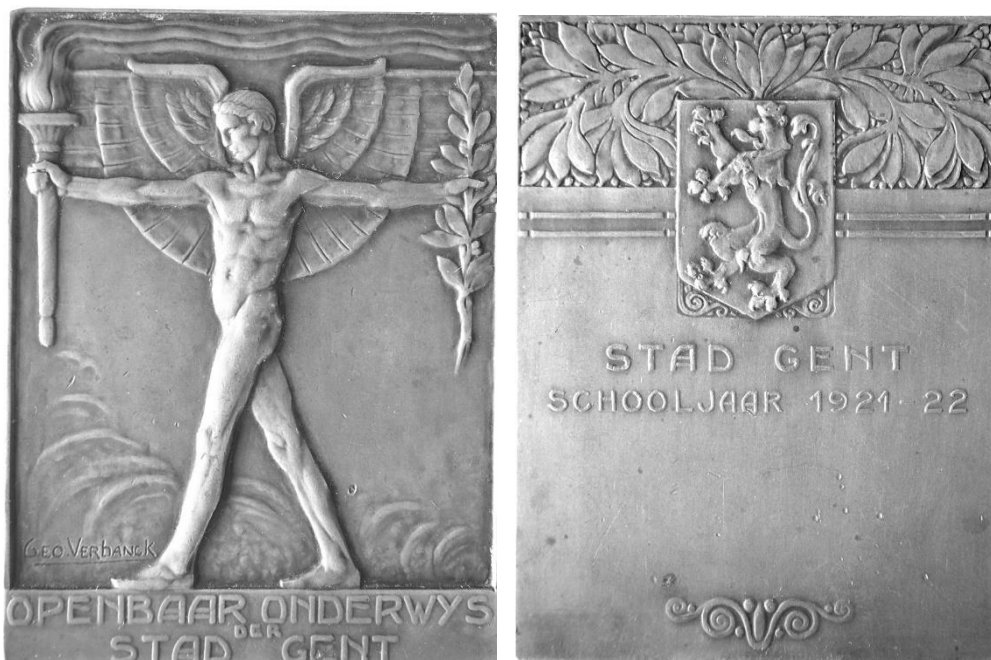
Rond 6,04 cm, verguld zilver, 43,70 g., geen zilvermerk aanwezig.

166

Het plaatje is gevat in een massieve ring met langs weerszijden een parelcirkel, een brede concave band, een convexe band opgebouwd uit dunne radiale streepjes en een zeer hoge en smalle effen boord. De ring is bovenaan voorzien van een op een dubbele arabesk geplaatste kroon waarvan de globe dienst doet als draagoog. Jérôme Steyaert was de vader van Lucette Steyaert die van 1970 tot 1983 op het Koninklijk Atheneum Voskenslaan studiemeesteres-opvoedster was.

Na W.O.I en vooral na 1920 werden in het Koninklijk Atheneum andere prijspenningen uitgereikt. Men gebruikte de plakette van het Openbaar Onderwijs der stad Gent, gemaakt door de Gentse medailleur en beeldhouwer Geo. Verbanck. Van 1921 tot 1926 werd deze plakette uitgereikt aan de leerlingen die in het 6de leerjaar van de lagere en middelbare stadsscholen 80% der punten behaalden. Voor het laatst werd deze plakette in 1926 in deze scholen uitgereikt. Ze werd niet alleen geschonken aan verdienstelijk leerlingen, maar ook aan verdienstelijke personen en weldoeners van het Gents Stedelijk Onderwijs. In functie van de rangschikking van de leerlingen was deze plakette uitgevoerd in verguld brons, verzilverd brons of brons. De afmeting is 6,4 × 8,5 cm. Omdat er zeer veel stadsscholen bestonden, werd deze plakette in grote aantallen uitgereikt. Sommige verzamelaars bezitten er meer dan 80! Vanaf 1925 tot W.O.II werd deze plakette ook uitgereikt in het Koninklijk Atheneum en in de Rijksmiddelbare school van Gent²⁵. Voor beide scholen is de uitvoering van deze plakette uitsluitend in verguld brons.

²⁵ A. Demey, Geo Verbanck Medailles / Medals, Stichting Geo Verbanck 2016, p. 37 - 38.

Voorzijde (26): Een naar links gaande gevleugelde Icarusfiguur met gespreide armen. Hij houdt in de rechterhand een brandende fakkel en in de linkerhand een lauwertak vast. Links onderaan de signatuur GEO. VERBANCK

Op de afsnede: OPENBAAR ONDERWYS / DER / STAD GENT

Keerzijde (26): Bovenaan het Gentse stadswapen en bladerranken. Daaronder de tekst STAD GENT / SCHOOLJAAR 1921 – 1922

Daaronder is er een plaats om de naam van de school en van de begunstigde te graveren. Onderaan een klein siermotief.

Na 1922 ziet de keerzijde er als volgt uit²⁶ :

STAD GENT (in reliëf) / SCHOOLJAAR 19.... - 19.... (incuus)

AAN (in reliëf) / Plaats om de naam van de school en van de school en van de leerling(e) op te graveren;

VERDIENSTELIJKE LEERLING(E) (incuus)

Voor latere jaren bestaat een keerzijde zonder geslagen tekst of siermotief.

Toen Geo. Verbanck in 1921 de opdracht kreeg om een plakiet te maken voor verdienstelijke leerlingen van het Openbaar Onderwijs van Gent, koos hij het thema van Icarus. De Athener Daedalus die samen met zijn zoon Icarus op Kreta was beland, had in opdracht van Minos, de koning van Kreta, een labyrint gebouwd om er het mensen vretend monster, de Minotaurus, in op te sluiten. Later werd Daedalus er met zijn zoon zelf in opgesloten. Om te kunnen ontsnappen maakte hij vleugels van veren en was. Vóór het opstijgen gaf hij richtlijnen mee aan zijn zoon: “Vlieg niet te laag bij het zeewater en vlieg niet te hoog bij de zon, opdat de hitte van de zon de was die de veren samenhoudt, niet zou doen smelten en zo de vleugels zou doen uiteenvallen”. Icarus sloeg echter de goede raad van zijn vader in de wind. Toen hij te hoog ging vliegen, smolt de was, vielen de vleugels uit elkaar, stortte hij in zee en verdronk. Dit verhaal vinden we in de Metamorfoses van de Romeinse schrijver Ovidius (VIII,183-235).

Ontelbare kunstenaars hebben in dit verhaal inspiratie gevonden voor hun creaties. Zo ook Geo Verbanck.

²⁶ A. Demey, o.c., p. 37.

Volgens A. Demey²⁷ wil Geo. Verbanck door de Icarusfiguur op te voeren verwittigen tegen te ambitieus en overmoedig gedrag. Hoogmoed komt vóór de val. Icarus draagt op de plakette een brandende fakkel, symbool van het wakker roepen van kennis en een lauriertak, symbool van het zegevieren.

Voorzijde: zie hoger

Keerzijde: (Alles is incuus) VILLE DE GAND / ANNEE SCOLAIRE 1925 - 1926 / ATHÉNÉE ROYAL / À / VAN CAUWENBERGHE MARCEL / ÉLÈVE MÉRITANT

Voor de tekst in het Frans: zie hoger bij noot 24.

168

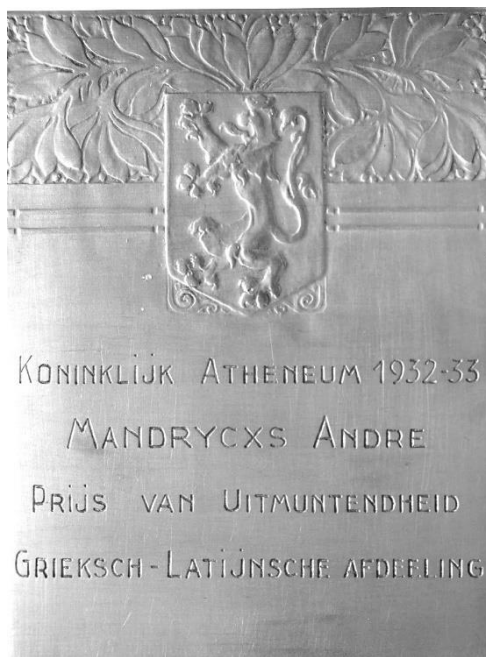

Voorzijde: zie hoger

Keerzijde: STAD GENT (in reliëf) / (Incuus) SCHOOLJAAR 1927 1928 / KONINKLIJK ATHENAEUM / AAN / SEVENS FRANK / VERDIENSTELIJK LEERLING / ²⁸

²⁷ A. Demey, o.c., p. 38.

²⁸ Deze prijspenning wordt vermeld in M. Eloy ..., o.c., p. 28.

Voorzijde: zie hoger

Keerzijde: (Alles incuus) KONINKLIJK ATHENEUM 1932 - 33 / MANDRYCXS ANDRE / PRIJS VAN UITMUNTENDHEID / GRIEKSCH - LATIJNSCHE AFDEELING

André Mandrycxs, de leerling aan wie dit eremetaal werd uitgereikt, behaalde later, na schitterende studies aan de Gentse Rijksuniversiteit, het diploma van licentiaat in de klassieke filologie en van doctor in de rechten. Tijdens W.O.II werd hij omwille van zijn linkse sympathieën door de Duitsers gevangen genomen. Tijdens zijn overbrenging naar een concentratiekamp overleed hij in een bombardement. Zijn naam staat vermeld op het herdenkingsmonument voor de oorlogsslachtoffers van W.O.II in de gebouwen van het Koninklijk Atheneum Voskenslaan. Zijn vader was werkzaam in het Gents Stedelijk Onderwijs.

169

Voorzijde: zie hoger

Keerzijde: (Alles incuus) VILLE DE GAND / ANNEE SCOLAIRE 1938 - 1939 / A / VINCENT GEORGES / SECTION GRECO - LATINE /

Hoe is plots deze Franstalige tekst te verklaren? Tijdens het schooljaar 1910 - 1911 gebeurde er in de lagere klassen een splitsing voor wat betreft de vakken Geschiedenis en Aardrijkskunde, nl. een Vlaamse en Franse Afdeling, m.a.w. het "Bijzonder Regiem", voorzien door artikel 7 van de wet van 12 mei 1910. De leerlingen die in een Vlaams atheneum ingeschreven waren en die (of hun vader of moeder) geboren waren in het Waals landsgedeelte of die aldaar gedurende twee jaar hun middelbare studies hadden gedaan, waren niet verplicht (zoals dit wel het geval was voor de leerlingen van Vlaamse oorsprong) twee leergangen in het Nederlands te volgen. Een "Bijzonder Regiem" werd dus voor deze leerlingen ingericht en een ministerieel besluit bepaalde dat zij voor sommige leervakken (Geschiedenis, Aardrijkskunde, Nederlands en Frans) als een afzonderlijke groep moesten beschouwd worden: "Régime Spécial" of "Bijzonder Regiem" voor het toekennen der plaatsen²⁹. Deze "Waalse" afdeling verdween tijdens het laatste oorlogsjaar, maar werd op 1 oktober 1919 en nu voor alle klassen opnieuw ingevoerd. In 1920 telde deze afdeling 75 leerlingen!³⁰

Na W.O.II werd de "Prijs van de Regering" ingevoerd: aan de primus van de hoogste klas (er konden er meerdere zijn naar gelang het aantal klassen van het laatste jaar) die in de 6 jaren van de humaniora minstens 70% van de punten had behaald, werd vanwege het Ministerie van Openbaar Onderwijs een medaille uitgereikt.

De medaille is een werk van Josuë Dupon in verguld brons op 7,5 cm.

Voorzijde: Een naakte man (naar links) tracht te midden van een rots massief met een grote lichamelijke inspanning een rotsblok los te wrikken met een grote ijzeren stang die hij bovenaan met beide handen vast houdt. Op de afslag: WILSKRACHT

Keerzijde: MINISTERIE / VAN / OPENBAAR ONDERWIJS / PRIJS VAN DE REGERING / - 1946 - 1947 - / TOEGEKEND AAN / VAN MARCKE CONSTANT / LEERLING VAN HET / KONINKLIJK ATHENAEUM / TE / GENT

Deze medailles werden door het Ministerie van Openbaar Onderwijs in een zeker aantal aan de Koninklijke Athenea gegeven. De school moest nog het jaartal (na de "19"), de naam van de leerling en de plaatsnaam van de school laten ingraveren.

In het Franstalig landsgedeelte was de tekst uiteraard in het Frans. Op de voorzijde: L' EFFORT
Het uitreiken van medailles op de athenea eindigde omstreeks 1980.

²⁹ H. Demoor, o.c., p.143 - 144 en p.148.

³⁰ H. Demoor, o.c., p.154 - 155.

DEUX MÉDAILLES THÉOLOGIQUES DU XVIE SIÈCLE, ATTRIBUÉES AU GRAVEUR LUKAS RICHTER

Jacques BERTRAND

À une époque où nos traditions qui comme les fleurs s'étiolent de plus en plus, je cherchais quelque chose d'autre que des cloches ou un œuf pour souligner ces prochains jours par un symbole qui illustrerait la couverture de notre bulletin.

Le hasard de mes recherches m'a amené à visiter un blog qui ne traitait pas de médailles mais de bougeoirs. Une médaille se trouvait là, perdue parmi divers objets de collection. Au premier regard, j'ai vu qu'elle concrétiserait bien une des sources de cette fête que j'aimais tant et que nous partageons en famille dans ma tendre enfance.

Je vous livre ci-dessous, non seulement les diverses illustrations et renseignements glanés sur le Web, mais également - on est numismate ou on ne l'est pas - en ajoutant une autre médaille due également à ce graveur ainsi que quelques réflexions ou déductions qui me semblent logiques.

Pour terminer, une troisième curieuse et énigmatique médaille vous est soumise. Quoi qu'il en soit, passez de bonnes fêtes de Pâques.

1a - Première médaille, face « Résurrection du Christ » :

(Agrandissement)

Une des faces de cette médaille en bronze coulé (et argenté ci-dessus) symbolise la résurrection du Christ. Celui-ci est représenté de face avec une partie du suaire lui couvrant le bassin et dont le reste, en arrière plan, est agité par le vent. De son bras gauche, il soutient la croix dont la base est enlacinée par le serpent de la trahison. La tête du Christ est légèrement inclinée sur sa droite et semble contempler le calice de l'Eucharistie à ses pieds. De part et d'autre nous lisons l'inscription latine : « EGO SUM VIA ET VERITAS □ NEMO VENIT AD PATRĒ NISI PER ME » qui signifie : « Je suis le chemin et la vérité □ personne ne vient au Père que par moi » (Évangile selon Saint Jean, chapitre 14:6).

Cette face aurait été réalisée par le graveur Lukas Richter (actif à Kremnitz de 1556 à 1590), d'après un dessin attribué à l'orfèvre et graveur allemand Wenzel Jamnitzer (1508-1585), qui fut actif à Nuremberg dès 1534.

1b - Première médaille, face « Nativité » :

(Agrandissement)

L'autre face, ci-dessus sur un exemplaire en bronze, argentée ou non, avec millésime **1556** à l'exergue, représente **la nativité** ou encore **l'adoration des bergers** dans le chœur d'un temple de style renaissance, en ruine. La gravure de cette face serait due à Lukas Richter. Il est à noter que le nom de Leonhard Reuter a également été cité comme probable graveur de ces médailles.

172

Aucune précision n'a été disponible quant aux diamètres et aux poids.

Des exemplaires de cette médaille en bronze coulé ont été munis d'une bélière postérieurement à leur fabrication. Certaines bélières ont été retirées et le trou rebouché comme sur ce modèle en bronze doré ci-dessous à droite. Notez qu'il n'y a aucune date ni inscription à l'exergue. Le diamètre serait de 58 mm hors bélière.

(Réduction : 3:4)

Une de ces médailles, avec la face « Résurrection » au-dessus, est intégrée dans une coupe réalisée en 1640 par le Maître orfèvre Mickael Bockel. Cette coupe fait partie du trésor de l'Eglise Saint Jacques de Stockholm.

2a - Seconde médaille, face « Adam et Eve » et 2b - face « Nativité » :

173

Réduction

2a - La seconde médaille théologique, ici à gauche dont vous voyez une des faces en argent, postérieure à celles en bronze, est attribuée à Lukas Richter. Elle a pour thème : l'histoire d'Adam et Ève d'après le chapitre II et III de la Genèse. Ils y sont représentés trois fois. Tout d'abord au premier plan, nus sous l'arbre de la connaissance du bien et du mal (le fameux pommier) dont les racines se repaissent d'un cadavre humain. Un énorme serpent est positionné sur le tronc, la tête émergeant du feuillage, observe le couple. Cette symbolique représenterait la menace de la perte de l'immortalité promise. Ève, susurrant à l'oreille d'Adam lui tend le fruit défendu. À l'arrière-plan, à droite, Adam endormi, Dieu lui crée une femme : Ève. À gauche, l'archange Michel les menaçants de son glaive expulse le couple du Paradis. À l'exergue, inscription latine sur quatre lignes. - Diamètre : 60,77 mm – Poids : 60,72 g.

Réduction

2b - Sur l'autre face, ici à gauche en argent et à droite sur un exemplaire en bronze, est également représenté la *Nativité* ou *l'adoration des bergers* dans le chœur d'un temple de style renaissance, en ruine. Cette fois le millésime **1565** est apparent sur la coupole du dôme situé au-dessus de l'arcade reliant les deux colonnes où les initiales « **L** » et « **R** » de la signature **Lukas Richter** apparaissent sous les chapiteaux des deux colonnes du premier plan. À l'exergue, nous pouvons lire une inscription latine sur trois lignes. Le listel est ici ouvragé alors qu'il ne l'est pas sur la médaille de la « Résurrection » (1a).

3a - Troisième médaille, face « Adam et Eve » et 3b - face « Nativité » :

Au cours de mes recherches, mon attention a été attirée par un bien curieux exemplaire muni d'une bélière, ici à droite. Il n'est pas précisé dans quel métal elle a été réalisée. Cette reproduction ou imitation retravaillée est certainement largement postérieure à l'originale ; la bélière est probablement contemporaine et souligne la différence d'axe entre le droit et le revers. Vous remarquerez que, dans les champs des deux faces, la gravure est plus dépouillée par rapport aux nombreux détails de la médaille précédente. C'est sur la face « **Adam et Eve** » qu'il y a le plus de différences : l'épais feuillage des arbres, les fourrés, des nuages, des oiseaux ont disparu. Par contre, un petit cheval est apparu entre le rocher, en tout premier plan à gauche, et les pieds du cadavre ! C'est moins probant pour la face « **Nativité** » où seulement une bande de nuage a été éliminée et l'angelot, en-dessous, légèrement modifié comme d'autres détails.

174

Quelques détails comparatifs sous la loupe :

Sources:

<http://www.bougeoirsanciens.com/tag/lukas-richter/>

<http://formosus.blog.is/blog/formosus/entry/820722/>

<http://vacioesformaformaesvacio.blogspot.be/2014/03/wenzel-jamnitzer-ii-orfebre.html>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lukas_richter_nativit%C3%A0,1565.JPG

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/Wenzel_jamnitzer%2C_adorazione%2C_norimberga_1556.JPG

<http://www.muenzenwoche.de/de/Die-Auktion-ist-vorbei/Gorny--Mosch-D-Muenchen-09-Maumlrz-2015/10?&id=2317>

<http://www.coinarchives.com/w/results.php?results=100&search=leonhard>

<http://www.coinarchives.com/68ab7237a67b359d673a3b15ffa59a96/img/kunker/292/image06433.jpg>

<https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=414&lot=3716>, Etc.

LA MÉDAILLE DE SAINTE-HÉLÈNE

Luc VAN EECKHOUDT, ten Langveld, Hakendover
22 februari 2017.

175

In zijn bijdrage in Flash³¹ meldt René WILKIN deze medaille hangend aan een donker groen lint met zeven rode baren. In mijn Munt- en Penningkabinet bezit ik ook deze medaille alsook een miniatuurtje, gehecht aan een knop, eveneens met een lintje versierd en platgeknoopt in donkergroen en met zeven rode baren.

³¹ René WILKIN, La Médaille de Sainte-Hélène, in Flash Médailles, 2016 juli-sept., p. 213 e.v. (afbeelding p. 214).

De totale breedte bedraagt 11 mm, de totale hoogte 17,5 mm. Het lint is 17 mm breed.

Aan de voorzijde zien we Napoleon, net hetzelfde als op de grotere medaille met links en rechts van zijn beeltenis NAPOLEON I / EMPEREUR en onder de hals het merkteken van de Monnaie de Paris.

De keerzijde houdt het eenvoudiger. In de tekst omheen het middenveld: CAMPAGNES DE 1792 A 1815 ★, en in het middenveld enkel: St. HELENE / 5 MAI / 1821.

Het bijhorend diploma heb ik niet teruggevonden. Ik meen dat deze beide medailles voortkomen van een overgrootoom die geneesheer was te Ternat in de 19de eeuw, en die bijzondere penningen en munten bijeen hield, waarvan het grootste deel uiteindelijk in mijn verzameling is terecht gekomen. Ik heb nooit gehoord van enige connectie met Frankrijk of Napoleon I. Dank zij dit artikel van René Wilkin heb ik deze medailles ook kunnen duiden.

Uw jaarlijkse gratis medaille nog niet ontvangen? Stort dan dringend 6€ op de rekening van de Promotie en/of stuur een bericht aan andrepoels@telenet.be

MAUQUOY®

Mauquoy Medal Company N.V.

Industrieweg 12 - 2280 Grobbendonk

T: +32(0)14 50 79 10 - F: +32(0)14 51 78 81 - medal@mauquoy.com - www.mauquoy.com

30 JAAR PROMOTIE VAN DE MEDAILLE – HOU UW COLLECTIE COMPLEET - 1987 – 2017
30 ANS PROMOTION DE LA MÉDAILLE – COMPLETEZ VOTRE COLLECTION – 1987 - 2017

Ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van de vzw Promotie van de Medaille wordt de onderstaande medaille uitgegeven op een beperkt aantal exemplaren nl. 35 stuks en alleen bij inschrijving en dit door storting van de prijs op de rekening van de vzw Promotie van de Medaille. **Alleen de betaalde inschrijvingen zullen meetellen** en dit tot uitputting van de 35 stuks. **Nabestellingen zullen niet meer mogelijk zijn!**

177

Aan deze prachtige medaille
International Workshop for Medals and Medal-Sculptures
 werkten de volgende kunstenaars mee:

Joao Duarte, Raquel Rita, José Teixeira, Keiko Kubota, Tetsuji Seta, Mirena Zlateva,
 Maya Graber, Joan Huybrechts, Shanshan Deng, Linda Verkaaik, Nicolas Salagnac,
 Mustafa Habash, Tereska Cukier, Anna Watrobska, Majid Jammaoul, Monique Jobin,
 Christine Massey, Paul Huybrechts.

Technische kenmerken:

Diameter	80 mm
Materiaal	Brons gepatineerd
Keerzijde	Tekst lasergravure zwart
	30 jaar Promotie van de Medaille vzw / 1987-2017 /
	30 ans Promotion de la Médaille asbl
Etui	Blauw schrijn met openklappend deksel
Certificaat	met de technische gegevens en namen van alle auteurs
Levering	september 2017
Prijs	bij afhaling op ruildag september 49,99€
	Bij verzending naar adres lid: 55,99€
Rekening	BE09 2100 2975 0457 met vermelding "30 jaar"

KORTE HISTORIEK AANGAANDE MIJN BETROKKENHEID BIJ DE HERDENKING VAN DE EERSTE WERELDOORLOG

Paul Huybrechts

In 2012 vond er een economische missie plaats naar Australië en Nieuw Zeeland o.l.v. prins Filip met als hoofdthema: “de herdenking van WO 1 tussen 2014 en 2018”.

Ceremonie van de ondertekening in Sydney – November 2012.

Links: Michael Meszaros, auteur van het bronzen monument (2,3 x 7 m)

Rechts: Daniel Obrien, aboriginal
Midden: Paul Huybrechts, organisator, fixer, manusje-van-alles

178

Ter voorbereiding hiervan had ik mijn Australische collega Michael Meszaros en een aantal instanties in België en Australië gecontacteerd. Het bleek al snel dat de Australiërs een monument in brons wilden inhuldigen in de Westhoek maar geen locatie kenden die hiervoor in aanmerking kwam, tenzij de omgeving van “Hill 60”. Mijn eerste opdracht bestond erin een aantal mensen op te zoeken die nauw betrokken waren bij de gebeurtenissen rond Hill 60. Op die manier leerde ik Johan Vandewalle kennen, een expert op dat vlak, die op zijn beurt een monument wilde oprichten ter ere van de broeders die in elkaars armen stierven: “Brothers in Arms” in Zonnebeke. Voor Vandewalle was het een uitstekende gelegenheid om Hill 60 te voorzien van een monument, maar gezien er geen enkele infrastructuur aanwezig was zou het een bijna onmogelijke opdracht worden om het project te realiseren: aanleg van een pad, constructie van een muur in beton, enz...

In de periode dat ik de medaille creëerde om Vandewalle’s project “Brothers in Arms” te steunen ging mijn zoektocht verder. Die bracht me in Ploegsteert waar een nieuw, deels ondergronds, museum in aanbouw was, nl. “Centre d’Interprétation”. Ik nam contact op met de gemeente Ploegsteert en de architect van het project om de werf te bezoeken en stelde vast dat in de inkomhal een open muur beschikbaar was waarop het kunstwerk in brons perfect zou passen. Alle betrokkenen werden op de hoogte gesteld en korte tijd later werd mijn voorstel met open armen ontvangen. Het kunstwerk in brons werd gesponsord door Ross Thomas, mijningenieur uit de militaire stad Townsville aan de oostkust van Australië.

De herinneringsmedaille.

Paul Huybrechts met de burgemeester aan het monument "Tunnelers" in het "Centre d'Interprétation en de gedenkplaat.

De inhuldiging vond plaats in november 2013 in aanwezigheid van collega Meszaros en sponsor Thomas. Over de medaille was nog geen akkoord, ik had een reductie van het kunstwerk gemaakt met aangepaste tekst en op de keerzijde het schitterende wapenschild van Australië.

De officiële ceremonies voor het grootste bombardement dat plaatsvond in de Westhoek werd pas 4 jaar later georganiseerd, nl. op 7 juni 2017, dag op dag de 100^e verjaardag van een verschrikkelijke fase in het verloop van W.O.I.. In de aanloop hiervan, werd in Australië onderzocht welke keerzijde de medaille moest krijgen (het officiële wapenschild werd vanwege de overheid niet toegestaan) en uiteindelijk viel de keuze op het embleem van de "Australian Commonwealth Military Forces".

Het gemeenschappelijk project (Meszaros/Ross/Huybrechts) is uiteindelijk een succes geworden!

Nota. Tijdens de economische missie in Australië in 2012 werd een overeenkomst van samenwerking tussen Meszaros & Huybrechts getekend in aanwezigheid van prins Filip. Een bijkomende overeenkomst werd getekend tussen Huybrechts & O'Brien in verband met de eerste gemeenschappelijke medailles tussen een Belg en een Aboriginal.

180

De 3 Brothers in Arms:

Paul Huybrechts, auteur van de medailles "Brother in Arms" & "Tunnelers" (keerzijde en de tekst voorzijde)

Johan Vandewalle, uitgever van de medaille & promotor van het monument

Thomas Ross, sponsor van de bronzen gedenkplaat "Tunnelers" & promotor van de gelijknamige medaille

De vzw Promotie van de Medaille wenst de "3 Brothers in Arms" proficiat met hun gezamenlijke succesvolle actie!

**Fernand Vanderplancke
Sculptor & Medallist**

Studio: Emiel Verhaerenlaan 11

8670 Oostduinkerke

Tel. & Fax. 058/234179

Email:

Fernand.vanderplancke@skynet.be

Website:

www.vanderplancke.com

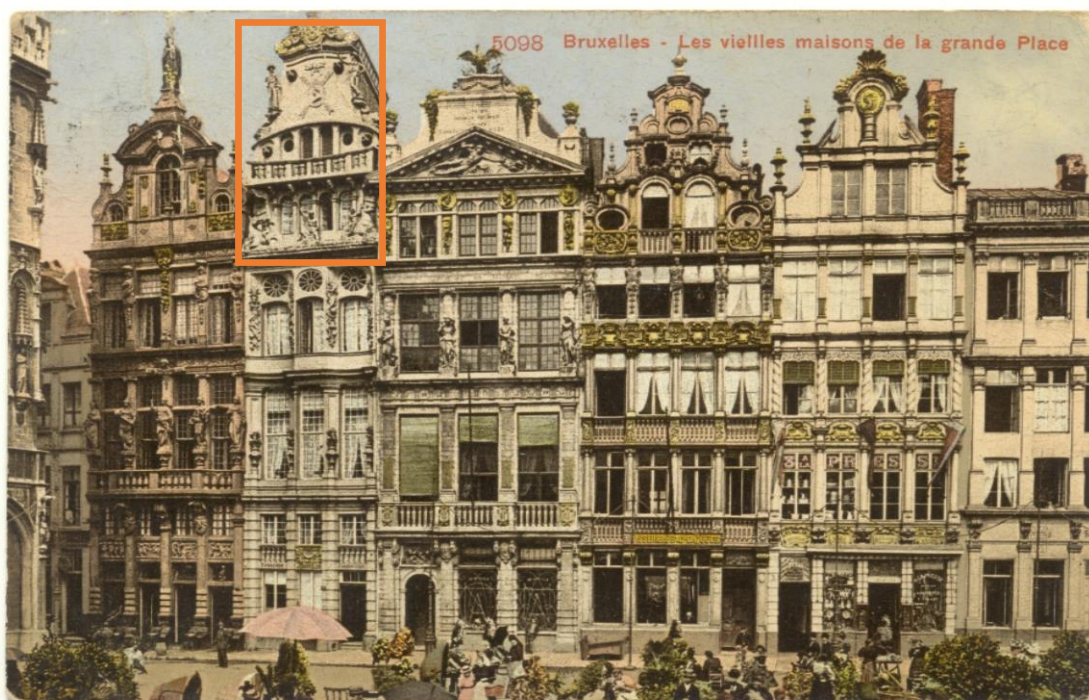

DEVREESE À LA GRAND-PLACE

Rossend Casanova

Membre de la Promotion de la Médaille et de FIDEM España

Profitions de la plateforme de connaissance des médailleurs belges, la revue *Flaix Médailles*, pour réfléchir sur la sculpture que Godefroid Devreese réalisa, entre 1899 et 1902, pour Le Cornet (*De Hoorn* en néerlandais), le siège de la corporation des Bateliers sur la Grand-Place de Bruxelles. Il s'agit d'un ensemble encore peu étudié bien que situé en plein cœur de la capitale où les façades des maisons, chargées de sculptures et de reliefs dorés, sont une référence historique et culturelle.

Carte postale datant de la fin du XIXe siècle qui montre le groupe primitif de Van Dievoet : Neptune central, les deux chevaux regardant vers la droite, les canons dans plusieurs ouvertures, le médaillon représentant Charles II regardant vers la gauche et les deux figures allégoriques des bateliers sur la toiture. Les vieilles maisons de la grande Place, Edition Photoblob Co., N. 5098, Zürich, c. 1895.

Le groupe de Neptune sur Le Cornet

Centre politique et de pouvoir de la ville depuis le XVe siècle, la Grand-Place a vu les corporations, c'est-à-dire les associations d'artisans et de commerçants, y installer leur siège officiel. La façade si particulière de la maison des Bateliers, Le Cornet, fait partie des plus populaires.

C'est en août 1695, sous le gouvernement de Charles II d'Espagne, que le bombardement de Louis XIV changea la physionomie de cette maison et de bien d'autres sur la place qui fut presque complètement rasée. Rapidement, Antoine Pastorana (1640 – 1702) reconstruisit en partie la Grand-Place en respectant l'idée de corporation des bâtiments.

Sur la parcelle particulièrement étroite du Cornet, il conçoit une façade en lignes concaves pour lui donner un aspect plus large. Les finitions très fantaisistes reproduisent en pierre le gaillard arrière d'un navire du XVIIe siècle, suggérant que c'est de là que les bateliers conduisaient le bateau sur les cours d'eau. La décoration sculptée a été exécutée aux environs de 1697 par Pierre Van Dievoet (1661 – 1729) qui réalisa aussi d'autres maisons sur cette place. Il dédia le thème central à Neptune, dieu de la mer, il le situa debout, accompagné de deux autres figures mythologiques : deux chevaux marins chevauchés par des tritons. Cet ensemble était situé sur la partie supérieure de la construction, sous le couronnement, en porte-à-faux d'une terrasse, se détachant par sa couleur blanche (probablement en marbre) qui contrastait avec la pierre bleue de la façade. L'intervention de Van Dievoet s'accompagnait de deux autres figures, situées sur la partie supérieure du couronnement et du portrait de Charles II dans un médaillon ainsi que de divers éléments décoratifs, comme des canons. Il couronna le tout de deux lions portant le blason du monarque espagnol, souverain des Pays-Bas au moment de la reconstruction de la place.

Détail du groupe primitif de Van Dievoet. *Maisons des Corporations*, ND Phot., Bruxelles, c. 1895.

Purement baroque, Le Cornet a été restauré il y a cent ans. La façade que nous voyons actuellement est le résultat d'une grande campagne de restauration datant de la fin du XIXe siècle. À l'époque, les édifices de la place avaient souffert deux cents ans d'exposition à un rude climat et à une histoire tumultueuse : en 1793, les Français avaient retiré des éléments décoratifs et modifié de nombreux frontons et, aux environs de 1850, une partie de la décoration de bon nombre de maisons se trouvait dans de mauvaises conditions. Le maire Charles Buls (1837 – 1914) entama la première restauration et signa une convention entre la ville et les propriétaires selon laquelle on exigeait l'accord des autorités municipales pour toute intervention sur les façades. Il souhaitait récupérer l'apparence originale de la place. Les travaux commencèrent en 1885 et s'achevèrent en 1923, ils touchèrent la plupart des maisons.

On conserve de nombreuses images de la Grand-Place avec le groupe de Van Dievoet. Par exemple, sur le tableau *Représentation théâtrale sur la Grand-Place de Bruxelles* du peintre flamand Balthasar van den Bosch (1681 – 1715), les sculptures blanches se détachent nettement au sommet du bâtiment.³² On conserve aussi plusieurs cartes postales, des images photographiques montrant le groupe primitif de Neptune qui, vers la fin du XIXe siècle, devait être très détérioré.

³² On conserve cette peinture aux Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique. Cf. Jos Smeyers, "Van traditie naar vernieuwing. De Zuidnederlandse letterkunde in de Oostenrijkse tijd", dans : C. Billen et al., *Oostenrijks België, 1713 - 1794. De Zuidelijke Nederlanden onder de Oostenrijkse Habsburgers*. Bruxelles, 1987, p. 311.

C'est probablement pour cela qu'au moment de la restauration de la partie sculptée on demanda au sculpteur Godefroid Devreese (1861 – 1941) d'en réaliser un nouveau inspiré de l'ancien. Il fut placé vers la fin de 1901, comme cela apparaît dans les *Archives de la Ville de Bruxelles*.³³

Le nouveau groupe de Triton

Devreese répare le couronnement en réalisant un groupe allégorique à l'origine de la corporation et selon l'époque à laquelle la maison avait été reconstruite, c'est-à-dire selon un thème marin du XVIIe siècle qui s'inspire du groupe de Neptune précédent. Mais il y a des changements dans sa proposition : le dieu de la mer est remplacé par un Triton, figure masculine centrale qui, dans la mythologie grecque, représente le dieu messager des profondeurs des mers et adopte la forme d'une sirène mâle. Il regarde à l'horizon tandis que de ses mains il étreint un poisson qui se plaint, la bouche entrouverte. Triton est accompagné de chaque côté par deux chevaux marins qui émergent des eaux en portant deux cavaliers, l'un lève le bras droit muni d'un trident (disparu de nos jours) tandis que l'autre remue les eaux en soufflant dans un coquillage géant. Il faut aussi signaler, bien que cela ne soit pas visible depuis la place, que les eaux émergent juste en dessous des quatre fenêtres de la terrasse et continuent de dégouliner à l'extrémité de l'encorbellement.

Photographie du début du siècle qui montre le nouveau groupe de Devreese et les changements effectués dans la décoration du couronnement de la façade. *Brussels (The Grand'Place), Nos 5-7 North-West side, The Official Commercial Fair*, phototypie E. Desaix, Bruxelles, c. 1910 (détail).

L'œuvre de Devreese pourrait ne pas se limiter à ce groupe mais toucher aussi la partie supérieure. En effet, le médaillon de Van Dievoet, qui représentait Charles II de profil regardant vers la gauche, regarde, après la restauration, vers la droite, vers la place. Les deux figures qui évoquent les marins, dans la partie supérieure, sont elles aussi différentes. Les premières étaient séparées du couronnement, détachées en quelque sorte, mais lors de la restauration, elles furent remplacées par deux nouvelles, appuyées à la structure de manière à mieux résister aux coups de vent et aux gelées. Finalement, les six canons qui montraient leur bouche par différentes ouvertures et donnaient une image très guerrière ont eux aussi disparu.

³³ Consultez aussi : H. Thiry-Van Buggenhoudt, *Biographie nationale*, volume 36, Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, Bruxelles, 1983, p. 328.

Le groupe de Devreese sur une image récente. Ses deux figures de marins sont de meilleure qualité et proportion par rapport à l'ensemble. Rossend Casanova, 2016.

De l'ensemble de Devreese que nous pouvons admirer de nos jours, il faut regretter les pertes sur les cavaliers, partiellement récupérés lors d'une restauration postérieure. Quant à l'œuvre de Van Dievoet, nous pensons que la svelte figure centrale de Neptune devait donner meilleure allure à l'ensemble, le groupe actuel perd de sa force à cause du Triton accroupi. Neptune, armé de son trident, offrait une posture plus majestueuse que celle du visage juvénile de Triton avec ses bras inclinés. Les chevaux sont eux aussi différents, celui de gauche que Van Dievoet représenta la tête tournée vers la Grand-Place, Devreese le fait regarder en direction de la rue de la Tête d'Or.

L'embarcadère de Neptune à Belœil. L'ensemble est monumental et très impressionnant. Les chevaux marins mesurent 2,5 mètres de haut depuis le sol et la figure de Neptune atteint 4 mètres. Carte postale, *Le groupe de Neptune*, Edit. : Lorphèvre-Carmon, Belœil, c. 1900 (détail).

La proposition de Devreese nous rappelle, dans une certaine mesure, les chevaux de l'embarcadère de Neptune dans le grand bassin du château de Belœil.³⁴ Il s'agit d'une sculpture datant de 1761 d'Adrien-Joseph Henrion (1730 – 1773) qui représente un corps central, le roi de la mer debout entre deux divinités du monde antique : une naïade qui personnifie l'eau de l'étang et un triton qui évoque la rumeur des vagues provoquées en soufflant dans un coquillage d'escargot de mer.³⁵ Ils sont entourés d'une balustrade classique avec deux chevaux marins qui lèvent leurs pattes avant et se reposent sur leur partie postérieure en forme de queue de poisson musclée et enroulée.³⁶ Ces chevaux rappellent beaucoup ceux de Devreese dans leur mouvement comme dans l'expression de leur tête, il en est de même pour la figure du triton qui souffle dans le coquillage. On peut se demander si le sculpteur s'inspira de Belœil pour composer le groupe du Cornet. Ce qui est certain, c'est que l'on parla beaucoup du château en proie aux flammes.³⁷

185

N'oublions pas que Devreese était un homme cultivé et qu'il est possible qu'il ait visité Belœil ou qu'il ait eu connaissance de l'embarcadère de Neptune. Ce que nous savons avec certitude c'est qu'il s'y rendit plus tard, le 29 juin 1930, quand la Société royale de Numismatique visita le domaine.³⁸ Mentionnons qu'il y avait là-bas ce que l'on appelait la Salle des médailles, un salon allongé avec en son centre un médailler où l'on conservait et exposait la collection de la famille de Ligne.³⁹ La Salle des médailles nous ramène aussi en quelque sorte à l'œuvre de Devreese qui réalisa une médaille consacrée à Buls et une autre à la Grand-Place.

³⁴ Le château de Belœil appartient à la famille princière de Ligne depuis le XIVe siècle.

³⁵ Ces statues sont dressées sur une base architecturale avec deux voûtes en berceau qui, à l'origine, servaient à y faire entrer la poupe des barques et embarquer ainsi facilement depuis des plateformes latérales.

³⁶ *Le patrimoine monumental de la Belgique. Wallonie*, volume 13, tome 1, Ministère de la Communauté française. Administration du Patrimoine culturel, Pierre Mardaga éditeur, Liège, 1988, pp. 395 - 396.

³⁷ Le 14 décembre 1900, un incendie détruisit le Château de Belœil qui fut reconstruit entre 1901 et 1906 par l'architecte parisien Ernest Sanson (1836 – 1918). Ce dernier respecta l'essence du château précédant et le dota du confort que permettait les progrès du XXe siècle.

³⁸ "Société Royale de Numismatique", *Revue Belge de Numismatique*, Bruxelles, 1931, p. 300.

³⁹ Cette salle a été reconvertie, en 2014, en café du Cercle de Wallonie, établi dans le château sous le régime de location.

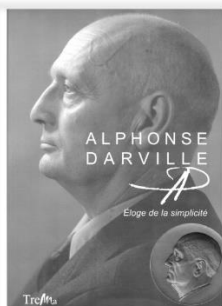

Médaille de Devreese datant de 1901, consacrée au bourgmestre Charles Buls qui promut la restauration de la Grand-Place. L'avvers le présente de profil gauche avec la légende : / • LA • VILLE • DE • BRUXELLES • RECONNAISSANTE • 1881 / 1899 / et le revers avec trois allégories à sa personne : LES • VERTUS • CIVIQUES • VIGILANCE JUSTICE • CHARITÉ /. Derrière elles, Le Cornet, encore décoré des sculptures de Van Dievoet. Bronze, 70 mm de diam., éditeur : Janvier & Duval de Paris.

En 1899, pour la médaille du Concours de Tirs et de Jeux populaires de Bruxelles, Devreese consacra le thème à la Grand-Place à l'époque où il modela le groupe pour Le Cornet. Sur l'envers, il évoqua des participants et le gagnant devant la mairie, qu'il accompagna de références aux diverses disciplines. Sur le revers, il place la légende : / Ville de Bruxelles / Fêtes Communales / Concours / de / Jeux et Tirs / Populaires. /. Bronze argenté, 65 x 43 mm, éditeur : Paul Fisch et Cie de Bruxelles.

186

Aurore Carlier avec les contributions de Xavier Canonne et Luc Hiernaux, **Alphonse Darville. Éloge de la simplicité**, Collection *Monographies* du TreMa (Musée provincial des Arts anciens du Namurois – Trésor d'Oignies) – Société Archéologique de Namur – Vottem, 2016, 128 pagina's/pages, alle afbeeldingen in kleur/tous les photos en couleur, luxe-uitgave/édition luxe, 25€ + verzendkosten/frais de port.

La Médaille et ses techniques⁴⁰.

M. Léon DUWAERTS, président du Lions Club de Bruxelles-Nations et son comité ont organisé ces jours derniers une soirée consacrée à l'art de la Médaille.

187

*Léon Duwaerts était un journaliste de l'agence presse Belga
par Dolf Ledel⁴¹*

Le sculpteur Dolf Ledel a fait l'historique, depuis l'antiquité, des différentes techniques de cette discipline, issue de l'art monétaire et a traité ensuite de différentes phases de la fabrication des médailles frappées et des médailles coulées. Il a enfin montré comment, grâce au concours gracieux de Mme Francine Périer, il venait de créer la médaille de 'Bruxelles – Nations', laquelle symbolise, par l'arabesque d'une flamme jaillissant des mains d'une femme, c'est-à-dire de la beauté de civisme, inlassablement entretenue autour du monde par les « Lions ».

Le Président, M. Léon Duwaerts, a remercié chaleureusement Mme Périer et M. Dolf Ledel et leur a offert, gravé à leur nom, la médaille de « Bruxelles-Nations », dont il a remis aussi des exemplaires aux membres méritants de son club.

Dans son allocution, le Président a salué tout spécialement Mme Francine Périer, qui a permis au Club, avec le concours gracieux du sculpteur Dolf Ledel et sans léser les œuvres philanthropiques patronnées, de concrétiser un rêve de M. Duwaerts, qui lui était cher : la création d'une médaille propre à « Bruxelles-Nations » et symbolisant les aspirations du mouvement « Lions ».

⁴⁰ Met dank aan Etienne Bervoets.

⁴¹ Luc Vandamme, *Dolf Ledel, filantroop & vrijmetselaar*, Winksele, n° 74, p. 125/126 (catalogus uitgeput).

Médaille fait pour le « Lions Club Brussel » par Dolf Ledel⁴²

Mme Périer bien voulu en effet, dit-il, prendre en charge les frais d'outillage de l ; avers de cette médaille, qui à l'avenir sera décernée à ceux qui contribueront bénévolement au développement de notre action. Nous remercions donc très sincèrement Mme Périer de son geste généreux. Nos remerciements vont aussi à notre ami Dolf Ledel qui a mis fort aimablement son talent à la disposition de notre Club et qui, de plus, a consenti à nous entretenir de l'art de la médaille.

Le Monument à mémoire de Georges Eekhoud, se dressant sur la rive gauche de l'Escaut ; les bas-reliefs du Tri postal, avenue Fonsny, à Saint-Gilles ; le buste d'Emile Vandervelde, à Anderlecht ; le Puddleur du Palais des Congrès, à Bruxelles ; le buste de James Ensor, dont il était un des amis, au Musée d'Ostende : voilà- pour ne citer que celles-là quelques-unes des productions de Dolf Ledel, qui, en outre, est présent par des travaux de qualité dans les musées des Beaux-Arts de Bruxelles, Anvers, Liège et Gand, ainsi que dans plusieurs musées étrangers.

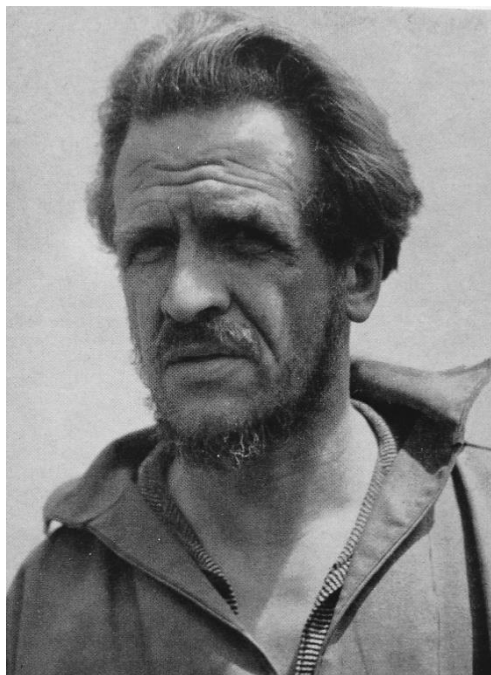
Outre l'art monumental – l'artiste a notamment réalisé, en 1935 et 1958, pour les expositions universelles de Bruxelles, de remarquables ensembles monumentaux – Dolf Ledel a développé un art plus intime et pénétrant notamment dans ses portraits d'une rare profondeur caractérielle, dans de nombreuses médailles – car c'est un médailleur réputé, titulaire de prix internationaux dans cette discipline – et dans ses multiples tailles directes, dans, dans lesquelles il a traduit sa pensée, respectant mais utilisant dans ses moindres ressources la matière, dont il est un grand amoureux, que ce soit le grès, le granit, le bois ou le marbre.

Lutteur solitaire, qui jamais ne s'est laissé embrigader dans une quelconque tendance ou l'école, Dolf Ledel a de la sorte réalisé une œuvre qui, tout en étant de notre temps, le classe parmi ceux qui l'auront marqué de leur empreinte.

Aujourd'hui, après une longue vie de combats victorieux, il vit dans le monde de l'harmonie. La matière, par son rêve et ses mains, est transfigurée et le voici venu, au sommet de sa carrière, au phénomène lyrique de l'invention dépouillé, c'est-à-dire au style viril et sobre, à l'art noble et serein.

CONFERENCE DE DOLF LEDEL.

⁴² Luc Vandamme, *Dolf Ledel, filantroop & vrijmetselaar*, Winksele, n° 77, p. 130/131 (catalogus uitgeput).

Portrait et autoportrait de l'artiste.

Nous publions ci-après le texte de la conférence faite par le sculpteur Dolf Ledel.

Je vais vous donner un aperçu de l'art de la médaille et de ses différentes techniques. C'est en effet un art aux techniques multiples, peu connues du public comme tout ce qui touche à la sculpture du reste.

Les médailles frappées et les médailles coulées sont les deux catégories qui, techniquement, les subdivisent. Au fond elles sont issues de l'art monétaire et l'on peut ainsi remonter aux Grecs qui gravaient en creux le métal destiné à la frappe de leurs monnaies.

189

Pour les médailles proprement dites, les plus anciennes remontent au milieu ou vers la fin du XIVe siècle. Elles étaient frappées au marteau comme les monnaies, mais s'en différenciaient par leur destination. Elles n'étaient plus un moyen officiel d'échange, ni un pouvoir d'achat quelconque, mais cependant, à l'exemple des monnaies antiques, elles avaient un caractère solennel de commémoration. C'est à un seigneur italien, Francesco II Novelle, qu'est attribuée la frappe de la première médaille pour commémorer la reconquête de Padoue, que lui avait ravie les villes de Venise, Florence et Milan, et ceci en 1390.

A l'exemple des belles monnaies impériales romaines, à l'avant figurait le profil du Prince et au revers ses armoiries.

Les graveurs de coins, appelés aussi « tailleurs de fer », furent les premiers médailleurs. Et c'étaient leurs coins gravés en creux qui servaient à la frappe des monnaies. Ces graveurs eux-mêmes continuaient la tradition des graveurs de sceaux du Moyen Age.

C'est au XVIe siècle que les graveurs exécutèrent des poinçons, c'est-à-dire le sujet à grandeur de la médaille, vraiment sculpté, gravé dans l'acier. Ces poinçons étaient, après avoir été trempés, enfoncés à leur tour dans un bloc d'acier tendre pour obtenir la matrice, dont le fond était alors limé et les inscriptions faites à l'aide de petits poinçons portant même des fragments de personnages, attributs, têtes, mains, etc. Ceci, afin sans doute de faciliter l'exécution des difficultés à être gravés directement en creux au burin sur la matrice. Ils étaient par conséquent enfoncés et retouchés en suite en creux

Au début du XIXe siècle, le procédé change quelque peu. L'on exécute une gravure en creux très poussée du sujet. Ce creux trempé formait une pré-matrice que l'on trempait une fois satisfait de l'œuvre. L'on y relevait un poinçon, dont le sujet à nouveau retouché, ciselé, gravé et trempé, était enfoncé dans un bloc d'acier,

définitif celui-là et le sujet à nouveau était reproduit en creux. On limait le fond à profondeur voulue. L'inscription était exécutée aux petits poinçons à lettres. Le creux terminé et trempé, l'on avait le coin.

Je dois, à présent, vous dire quelques mots de la manière de frapper les monnaies et les médailles. Et bien, depuis les Grecs et au Moyen Age, et jusqu'au milieu du XVIe siècle, la frappe s'effectuait au marteau. Après le milieu du XVIe siècle, des orfèvres de Nuremberg et d'Augsbourg inventèrent les premières machines qui permirent la frappe mécanique au balancier. Ces machines furent perfectionnées en France et rapidement répandues dans d'autres pays. C'étaient toujours des balanciers à bras. Ceux-ci furent remplacés dans la deuxième moitié du XIXe siècle par des balanciers à friction, à volant horizontal.

De progrès en progrès, la mécanisation aidant, la puissance de pression augmente dans des proportions colossale et l'on arrive à utiliser des machines développant parfois 1.200 tonnes et même plus. Donc, pour obliger par pression fortes, une petite plaque de métal, à épouser la forme d'une matrice, à chaque creux, à chaque méandre de la matrice correspond un relief sur la plaque de métal. Il faut un grand nombre de pression ou passes pour frapper une médaille et ceci suivant l'épaisseur des reliefs et évidemment la dimension des médailles. Entre chaque passe intervient ce que l'on appelle un recuit ou remise de la pièce au feu pour que le métal reprenne son élasticité primitive. Tout ce qui précède concerne donc la médaille frappée, celle qui permet d'obtenir un nombre illimité d'exemplaires.

Quant à la médaille coulée, qui pour chaque exemplaire exige la confection d'un moule, soit en matière réfractaire pour celle dite à la cire perdue, voici la façon de procéder : l'artiste crée son modèle à grandeur voulue, soit au minimum 100 mm, en diagonale, rarement moins, et cela en pâte à modeler ou bien il le taille en relief dans du schiste, du bois dur ou même du plâtre. Et ces modèles ainsi obtenus servent à confectionner les moules dans lesquels le métal sera coulé. Mais l'on peut également travailler en creux en plâtre, quitte à couler une épreuve que l'on retouche ensuite. Comme vous le voyez, c'est toujours le jeu des moules et épreuves successives qui servent la conscience créatrice de l'artiste.

Une moule en plâtre d'Armand Bonnetain

C'est à Pisanello que l'on doit la médaille coulée. Bouleversant les traditions établies par le moyen âge, au lieu de graver en creux les coins, il modèle la pâte en cire et fonde en métal le modèle ainsi obtenu. Cela se situe donc à la première moitié du quinzisième siècle.

Actuellement, ce mode d'exécution est de plus en plus mis en honneur à cause de la fidélité de l'exactitude avec laquelle la moindre expression sensible imprimée au modèle est rendue. A condition évidemment que l'artiste ait à sa disposition des artisans fondeurs habiles et consciencieux, chose qui, hélas, devient de plus en plus rare à notre époque où tout doit aller vite, rapporter beaucoup et où le temps nécessaire pour former des artisans fondeurs d'élite manque fatalement. Et cela dans le sens d'une compréhension étroite de mutuelle estime entre le créateur et l'exécutant.

De tous ces procédés fin du dix-neuvième siècle, début du vingtième siècle, est issu celui de la réduction mécanique de la médaille. Et c'est là en quelque sorte une collaboration réelle entre la mécanique et la sensibilité de l'artiste. Car si celui-ci arrive à se rendre compte des possibilités étendues que cette machine lui donne, il peut arriver à des résultats surprenants de finesse, de fidélité.

Ainsi donc le médailleur crée son modèle en grand entre 25 et 50 cm de diamètre en diagonale, ce qui lui permet plus de liberté dans l'exécution et de ce fait aussi dans l'inspiration. Evidemment, tout en se soumettant à la discipline adéquate à son art. Ce modèle est exécuté en argile ou en pâte à modeler et ensuite moulé plâtre, d'où le premier creux ou négatif. Celui-ci est retouché. On y coule en plâtre un premier état ; rectifié et modifié également et ainsi de suite jusqu'à satisfaction. L'épreuve choisie est confiée au fondeur. Une fois en bronze, elle est encore revue et parfois reciselée. Cela dépend du sens, de l'esprit de sa forme. Et ce modèle en grand est alors confié au tour à réduire.

Cette mécanique splendide est basée en partie sur le principe du pantographe, peut-on dire, dont un bras armé d'une fraise affûtée en rapport des méandres, des anfractuosités du modèle, suit minutieusement ceux-ci, c'est-à-dire qu'à chaque modèle doit correspondre une façon spéciale d'affûter la fraise. Le mouvement rotatoire de ce bras de levier se transmet à l'autre partie du tour grave à la grandeur réglée à l'avance et avec précision en relief, soit donc un poinçon, évidemment en un bloc d'acier non trempé encore.

L'artiste surveille ce travail et lorsqu'il est satisfait de la fidélité avec laquelle son œuvre est transposée, il donne ordre de tremper le poinçon. Et c'est à nouveau l'enfonçage de la matrice avec la suite de toutes les passes indispensable à la finesse de l'exécution désirée par l'artiste. Pour avoir, ce point de vue, tous les apaisements désirés avant que soit trempée la matrice, il est soumis à l'auteur une épreuve en plomb de son œuvre sur laquelle il peut déceler le moindre manquement.

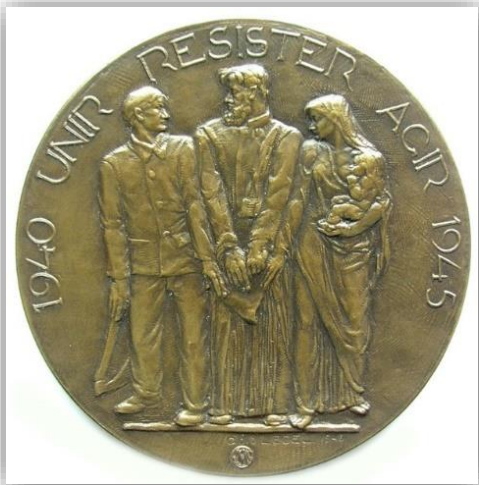
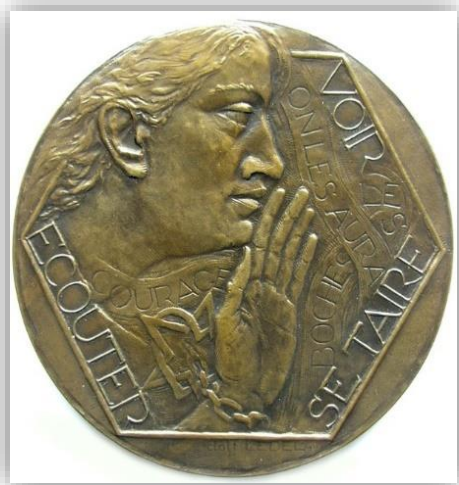
La matrice, une fois trempée, peut être employée à frapper des centaines de pièces s'il le faut. Si la matrice devait s'émousser ou se briser, ce qui peut arriver parfois, le poinçon est toujours là, utile si besoin est.

Je rends ici hommage à une firme avec laquelle j'entretiens depuis un demi-siècle des relations d'amitié et d'affaires et grâce à laquelle je suis devenu médailleur. Qu'il me soit donc permis de rappeler la précieuse mémoire de l'un de ses fondateurs, mon ami Jules Fonson et dont la belle tradition d'amour de la beauté est perpétuée par sa petite-fille, Madame Jean Périer, ici présente et que j'associe chaleureusement et cordialement à cet hommage vibrant.

Et c'est suivant tous les rites artisanaux ou mécaniques même, mais malgré cela tout de même sensibles, que j'ai créé avec ferveur la **Médaille du Lions Club de Bruxelles-Nations**, exprimant, par l'arabesque de la flamme qui jaillit de la beauté et donne vie à la chaleur de l'amitié agissante, la ronde continue d'entraide, entretenue par les Lions autour du monde.

Les esquisses et les médailles

Dold Ledel au travail avec Ministre d'État Achille Van Acker

LIBERALE BURGEMEESTERS⁴³ EN VRIJMETSELAARS

Luc Vandamme

Eigenlijk vragen drie termen om enige uitleg alvorens een overzicht te geven van enkele markante figuren die vereeuwigd werden op medailles.

De term “burgemeester” is afgeleid van het woord “burch” (later werd de “t” toegevoegd). Dit was de eindverantwoordelijke van de burcht. Hij bepaalde wie binnen mocht en alzo genoot van de bescherming van de burcht. Reeds in 1490 verkozen de schepenen van Antwerpen twee “borchmaistres”, een binnen- en een buitenburgemeester. Dit bleef zo tot 1794. De huidige burgemeesters zijn het hoofd van het gemeentebestuur, zijn benoemd door de gewestregering voor, in principe, zes jaar. De burgemeester is de baas van de gemeentelijke administratie en hoofd van de lokale politie (of zetelend in de politieraad). Onder alle burgemeesters was Alfred Amelot recordhouder... hij was het gedurende 68 jaar in Zingem! Van de 308 burgemeesters zijn er momenteel 57 van liberale signatuur.

In 1846 was het liberalisme het eerst georganiseerd in een politieke structuur, wat trouwens vereeuwigd werd op een prachtige medaille⁴⁴. Het principe van het liberalisme is “vrijheid” en dit principe werd ingeschreven in de grondwet die daarmee zelfs liberaler was dan de Franse. Ingeschreven in de grondwet zijn: de vrijheid van persoon, van erediens, van mening, van onderwijs en van drukpers. Voortrekkers hiervan waren de minder bekende Benjamin Constant en Charles Rogier⁴⁵. Maar wel liberalisme met een klare kijk op de werkelijkheid t.t.z. met verantwoordelijkheid. Dus met het aanvaarden van wederzijdse plichten die het leven in een gemeenschap noodzakelijk maakt.

En dat liberalisme sluit nauw aan met de principes van de vrijmetselarij. Vrijmetselarij is geen religie, geen sekte, geen serviceclub, geen occult genootschap, geen politieke pressiegroep, geen internationale organisatie, geen bouwonderneming. Het is wel een groep van mensen die streven naar een betere wereld en die probeert men te bereiken door zichzelf eerst te verbeteren. Deze zelfontplooiing wordt gezocht via symbolen en rituelen in een plaats, die zij tempel noemen, en waar zij als broeders op regelmatige basis samenkomen.

Alle Brusselse burgemeesters, op één na, waren of zijn vrijmetselaar. Dat de vrijmetselarij zo succesvol was in politieke middens, was zeker te danken aan het in 1833 opgerichte “Grootoosten van België”⁴⁶, wat gebeurde onder de speciale bescherming van koning Leopold I, zelf een vrijmetselaar. Vele kunstenaars waren vrijmetselaar o.a. A. Jouvenel, Charles Samuel en Godfroid Devreese om maar enkele medailleurs te noemen.

Le catalogue Fidem Gent/Namur, 416 pages et d'un poids de plus de 2 kilo, contient plus de 900 médailles de 460 artistes de plus de 30 pays. Il contient en même temps une clé USB spéciale en forme d'une médaille avec toutes les photos des médailles. Prix: 45€ + les frais d'envoi. À commander chez Paul Huybrechts: medailles@telenet.be

De Fidem Gent/Namur catalogus, 416 pagina's op A4 formaat, luxueus uitgegeven en met een gewicht van 2,2 kilo, bevat zo'n 900 medailles van 460 kunstenaars uit meer dan 30 landen. Hij bevat tevens een speciale USB-stick in de vorm van een medaille waarop U alle medailles gedetailleerd kan bekijken. Kostprijs: 45€ + verzendkosten. Te bestellen bij Paul Huybrechts: medailles@telenet.be

⁴³ De aanduiding ★ achter hun naam geeft aan dat ze ook “vrijmetselaar” waren.

⁴⁴ Luc Vandamme, *Jouvenel, vader en zoon*, Herent, 2011, n° 49, p.103/106.

⁴⁵ Luc Vandamme, *Jouvenel, vader en zoon*, Herent, 2011, p. 51, 53, 54, 62, 64, 67, 86, 108, 117, 119.

⁴⁶ Luc Vandamme, *Jouvenel, vader en zoon*, Herent, 2011, n° 13, p.39/40.

Vz. PARTI / LIBERAL / BELGE (bovenzijde van de zeshoek) / BELGISCHE / LIBERALE / PARTIJ (onderzijde van de zeshoek)

Een vrouw met ontblote borst en bloemen in de linkerhand, houdt haar rechterarm omhoog ter bescherming tegen de zon.

Getekend voor de naakte borst: RAU

Kz. Blanco

Fonson, 70 x 70 mm, zeshoekig, verzilverd brons.

194

JULES ANSPACH★

Vz. À J^{LES} ANSPACH BOURGM^{TRÉ} (links langs de rand) / DE BRUXELLES (rechts langs de rand)
Zijn hoofd naar links.

Getekend langs de halsafsede: CHARLES WIENER / 1872

Kz. 30 NOVEM^{BRE} 1871 • INAUGURATION DES ARCHES DE LA SENNE (bovenaan langs de rand)
6 MAI 1867 16 SEPT• 1868 (boven de overkapping)

Een antiek geklede vrouw houdt in haar linkerhand een palmtak en in haar rechterhand houdt zij een schild vast met daarop de namen van de burgemeester, de schepenen en de raadslieden van Brussel. Haar kleed is onderaan afgezoomd met een opeenvolging van de letters SPQB. Op de achtergrond zien we een hele reeks Brusselse gebouwen.

1872, 66,5 mm, brons.

Jules Victor Anspach (Brussel, 20 juli 1829 - Etterbeek, 15 mei 1879) was een Belgisch liberaal politicus en burgemeester. Anspach was advocaat en werd liberaal schepen en burgemeester (1863-1879) in Brussel. Hij was tevens liberaal parlements lid. Hij heeft veel bijgedragen aan de modernisering van de stad Brussel. Onder zijn burgemeesterschap werd de Zenne overwelfd, die veel overlast bezorgde met zijn herhalend terugkerende overstromingen, en werden op die locatie bovengronds brede boulevards aangelegd (Maurice Lemonnierlaan, Anspachlaan, Adolphe Maxlaan).

KAREL BULS★

195

Vz. • LA • VILLE • DE • BRUXELLES • RECONNAISSANTE • (rondom langs de rand)

1881 / 1899 (links boven de schouder)

A / CHARLES / BULS / SON / BOURGMESTRE (rechts boven de schouder)

Zijn buste ¾ naar links gekeerd.

Getekend voor de rechterschouder langs de rand: G. DEVREESE

Kz. LES • VERTUS • CIVIQUES • VIGILANCE JUSTICE • CHARITÉ (rondom langs de rand)

Op de achtergrond enkele oude huizen van de Grote Markt gedomineerd door de toren van het Stadhuis. Afgebeeld worden de burgerlijke deugden die nodig zijn om een grote stad te beheren: de *Rechtvaardigheid* die door een gehelmde vrouw wordt verpersoonlijkt, met een zwaard in de rechterhand en gezeten in een stoel met leuning. Aan de rechterkant staat de *Waakzaamheid* met rechts van haar een kolom waarop een haan staat. Aan de linkerkant zittend de *Liefdadigheid* met in de rechterarm een pasgeboren kind, en met de linkerarm beschermt zij met haar mantel een kleine geknielde jongen.

Randvermelding: bronze.

1901, Janvier & Duval – Maison Wurden, 70 mm, goud of verguld zilver (1 exemplaar), zilver (20 exemplaren), brons (100 exemplaren), 188 gram. Randvermelding: bronze.

Op de gemeenteraad van 18 januari 1901 werd unaniem beslist om een medaille met zijn portret aan de burgemeester aan te bieden.

Karel Frans Gommaar Buls (Frans: *Charles François Gommaire Buls*; Brussel, 13 oktober 1837 - Elsene, 13 juli 1914) was een Belgische politicus, het meest bekend als burgemeester van Brussel. Buls was goudsmid, schooldirecteur en liberaal politicus. Hij was gemeenteraadslid van Brussel (1877-1899), schepen (1879-1881) en burgemeester (1881-1899). Verder was hij volksvertegenwoordiger (1882-1896) voor de Liberale Partij. Hij bouwde in Brussel, dat snel aan het verfransen was, een deels Nederlandstalig onderwijsnet van overheidsscholen uit (de zogenaamde "transmutatieklassen"). Het Hoofdstedelijk atheneum Karel Buls in Laken werd naar hem genoemd.

Dankzij Buls werden verschillende historische gebouwen van de sloop gered. In 1852 werd een van de gildehuizen van de Grote Markt, namelijk de Sterre, gesloopt onder het voorwendsel dat het verkeer er door belemmerd werd. Op last van burgemeester Karel Buls werd het in 1897 gereconstrueerd in zijn huidige vorm. Het gebouw rust op een zuilengang die het verkeer vergemakkelijkt. Onder het gebouw werd een gedenkplaat ter ere van Karel Buls aangebracht. Het straatje tussen de Sterre en het Stadhuis kreeg de naam van Karel Buls. Buls, promotor van de museale stad, nam uit onvrede met de stedenbouwkundige ambities van Leopold II op 16 december 1899 ostentatief ontslag als burgemeester.

Buls richtte de KVS op en slaagde erin koning Leopold II op 13 oktober 1887 naar de schouwburg te lokken om er in het Nederlands een toespraak te houden. Een koninklijke primeur. Buls was als vrijmetselaar lid van de Grootoosten van België.

Buls werd in Brussel geboren als zoon van een goudsmid uit de regio van Mechelen. Karel kreeg een artistieke opleiding en verbleef een jaar in Parijs en negen maand in Italië ter vervolmaking van zijn opleiding. Naast zijn moedertaal, het Nederlands dat hij niet echt vlot sprak, sprak hij ook nog Frans, Engels, Duits, Italiaans en Latijn. Hij trad in zijn vaders voetstappen en werd goudsmid. Hij zou in de zaak van zijn vader blijven werken tot 1878.

In 1862 trad hij toe tot het Franstalige vrijmetselaarsloge *Les Vrais Amis* (deel van het Grootoosten van België), en in 1871 trad hij toe tot de loge *La libre Pensée*, om in 1878 grootmeester te worden van de loge *Les Amis Philanthropes de Bruxelles*.

Tegelijkertijd was hij ook actief lid in zowel "de Veldbloem" als "Vlamingen vooruit", twee organisaties uit de Vlaamse beweging. Samen met zijn schoonbroer, Leo Van der Kindere, later burgemeester van Ukkel, werd hij "flamingant".

CHARLES DE BROUCKÈRE (junior)★

Vz. CHARLES DE BROUCKERE (links langs de rand) / BOURG^{TRE} DE BRUXELLES (rechts langs de rand).

Zijn hoofd naar links.

Getekend onder de halsafsneede: LEOPOLD WIENER

Kz. NÉ À BRUGES LE 18 JANVIER 1796 (links langs de rand) / MORT À BRUXELLES 20 AVRIL 1860 (rechts langs de rand).

De verpersoonlijking van de stad Brussel zittend en treurend om de dood van Charles de Brouckère en in haar rechterhand een lauwerkrans en met haar hoofd ondersteund door haar linkerhand. Tegen haar linkerbeen steunt het wapenschild van Brussel.

1860, 70 mm, brons.

Charles Marie Joseph Ghislain de Brouckère (Brugge, 18 januari 1796 - Brussel, 20 april 1860) was een liberaal politicus in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en in het latere België. De oorspronkelijke naam was *de Brouckere*, zonder accent en ook zo uitgesproken. De Brouckère was bankbediende in Maastricht, lid van de Gedeputeerde Staten van de Nederlandse provincie Limburg van 1824 tot 1830 en lid van de Tweede Kamer. Na de Belgische Revolutie van 1830 zetelde hij in het Nationaal Congres. In 1830-1831 was hij minister van Financiën en in 1831 minister van Binnenlandse Zaken en verder in 1831-1832 minister van Oorlog. Van 1848 tot bij zijn overlijden was hij burgemeester van Brussel. Charles de Brouckère was de zoon van Charles de Brouckère (senior) en de broer van de Belgische regeringsleider Henri de Brouckère.

ADOLPHE MAX★

197

Vz. • ADOLPHE MAX BOURGMESTRE DE BRUXELLES • (rondom langs de rand)

Rechts van zijn buste het jaartal 1914 met erboven het logo van de stad Brussel, dit alles binnen een parelrand.

Getekend links van zijn buste: G. DEVREESE.

Kz. • LES VERTUS CIVIQUES • (bovenaan) / JUSTICE • VIGILANCE • CHARITÉ (onderaan langs de rand)

Een fiere rechtopstaande haan met erachter een weegschaal.

Getekend rechts onderaan: G. DEVREESE

1914, 64,5 mm, zilver, brons.

Adolphe Eugène Jean Max (Brussel, 30 december 1869 – aldaar, 6 november 1939) was een Belgisch politicus en burgemeester van Brussel vanaf 1909 tot 1914 en opnieuw van 1918 tot aan zijn dood. Bij de inval van de Duitse troepen aan het begin van de Eerste Wereldoorlog in 1914, verzette hij zich tegen het Duitse bestuur en weigerde zijn ambt uit te oefenen onder het Duitse gezag. Hij werd gearresteerd en gevangengezet, tot hij op 13 november 1918 kon ontsnappen uit de gevangenis van Goslar. In 1919 werd hij verkozen tot volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brussel; als parlements lid ijverde hij voor de invoering van het algemeen stemrecht en het vrouwenstemrecht (het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen werd ingevoerd in 1919; het stemrecht voor vrouwen kwam er pas in 1948).

Als burgemeester van Brussel was hij onder andere verantwoordelijk voor de bouw van het Paleis voor Schone Kunsten, en voor de organisatie van de Wereldtentoonstelling van 1935 op de Heizel (de zogenaamde "Eeuwfeestpaleizen" worden nog steeds gebruikt als tentoonstellingsruimte). In 1918 werd Adolphe Max benoemd tot minister van Staat.

Zijn voorvader Antonius Max werd geboren te Maastricht op 28 april 1737, zoon van Petrus en Anna Maria Verhulst (Vanhulst). In het Paenhuys (vlakbij de kerk) te Budingen, deelgemeente van Zoutleeuw, verkocht hij kruiden. Antonius was getrouwd met Maria Elisabetha Klaas (Claes) die werd geboren te 's-Hertogenbosch op 1 januari 1738. Zij was een dochter van Petrus (Peeter) Claes van Binderveld, een soldaat, die was ingekwartierd te 's-Hertogenbosch en Josina Maria Anghstel eveneens uit 's Hertogenbosch. Bij de volkstelling van Budingen in het jaar 1755 staat dit gezin genoteerd als arm.

HENRI JOSEPH LUCIEN BEAUDUIN

198

Vz. LUCIEN BEAUDUIN (onderaan langs de rand)
Zijn hoofd naar links.
Getekend rechts van het hoofd: RAU

Kz. 1891 / DIRECTEUR / & / ADMINISTRATEUR – DELEGUE / DE LA / RAFFINERIE /
TIRLEMONTTOISE / 1941

50 mm, messing.

Landbouwingenieur, directeur van de Raffinerie Tirlemontoise; gemeenteraadslid van Tienen, burgemeester van Lubbeek, parlements lid. (1869-1946)

PIERRE DAVID

Vz. P. DAVID BOURGMESTRE DE VERVIERS : MORT LE 30 JUIN 1839. (rondom langs de rand)

Zijn buste naar rechts.

Getekend onder de schouderafsnede : J. LECLERCQ F.

Kz. ★A SON DIGNE / MAGISTRAT / LA VILLE DE VERVIERS / RECONNAISSANTE. / (sierlijn)
(in het veld)

1839, 42,5 mm, brons.

Pierre David (Verviers 9 januari 1771 - 30 juni 1839) was industrieel en lid van het Nationaal Congres. Vanaf de Franse Tijd werd David actief in het openbaar leven in Verviers:

- gemeenteraadslid op 27 mars 1799
- burgemeester van 4 juli 1800 tot in 1808
- lid van de arrondissementsraad op 5 februari 1814

Onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden was hij gemeenteraadslid van Verviers.

In 1830 werd hij door het Voorlopig Bewind tot burgemeester benoemd en besliste hij dat de raadszittingen voortaan openbaar zouden zijn. Op het fronton van het stadhuis liet hij schrijven: 'Publicité, sauve-garde du peuple'. In 1836 werd hij herkozen en opnieuw tot burgemeester benoemd. Hij werd ook provincieraadslid. In 1830 werd hij ook verkozen tot lid van het Nationaal Congres voor het arrondissement Verviers, waar hij zetelde tot in april 1831. Op 30 juni 1839 wilde David zijn hooizolder verluchten. Toen hij de luiken open trok kwam er één los en viel naar beneden. David werd meegesleurd, viel met zijn hoofd op een steen, en was op slag dood.

RENÉ LEFEBVRE

Vz. –

Zijn buste naar links.

Getekend onderaan op de schouder: STELLA LAURENT

Kz. R. LEFEBVRE / BOURGMESTRE LAMAIN / 1921-1971 / MINISTRE D'ETAT (in het veld)

59,5 mm, brons.

René Leopold Henri Lefebvre (Doornik, 8 augustus 1893 - Lamain, 26 maart 1976) was een Belgisch liberaal politicus en minister. Lefebvre was landbouwingenieur. Hij was burgemeester van Lamain en werd liberaal parlementslid. Lefebvre was minister van Landbouw (1945-1946, 1946-1947 en 1954-1958) en van Binnenlandse Zaken (1958-1961) en vicepremier (1960-1961). In 1966 werd René Lefebvre benoemd tot minister van Staat.

VICTOR MAISTRIAU★

Vz. VICTOR MAISTRIAU (links langs de rand) / 1951 (rechts langs de rand)

Zijn buste naar links.

Getekend onderaan langs de rand: R. GODFROID

Kz. Blanco

70 mm, brons.

Victor Eugène Ange Jules Maistriau (Maurage, 5 oktober 1870 - Bergen, 21 januari 1961) was een Belgisch liberaal politicus. Maistriau was doctor in de rechten. In 1945 werd Victor Maistriau benoemd tot minister van Staat.

Politieke loopbaan:

- 1903 - 1953 : gemeenteraadslid in Bergen
- 1912 - 1926 : schepen in Bergen
- 1926 - 1953 : burgemeester van Bergen
- 1933 - 1946 : volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Bergen
- 1934 : minister van PTT
- 1937 : minister van justitie

FERDINAND PIERCOT

Vz. FERD. PIERCOT (links langs de rand) / BOURGMESTRE DE LIÈGE (rechts langs de rand)
 Zijn hoofd naar rechts.
 Getekend onder de halsafsnede : C. JEHOTTE F.

Kz. TÉMOIGNAGE / DE / RECONNAISSANCE / (sierlijn) / 1834 – 1852
 Boven de tekst staat het Luiks perron en onder de tekst een open lauwerkrans.

60 mm, brons.

Guillaume Ferdinand Joseph Piercot (Brussel, 12 september 1797 - Luik, 9 december 1877) was een Belgisch liberaal politicus, burgemeester en minister. Piercot was doctor in de rechten en werd schepen en burgemeester van Luik vanaf 1842 en in 1870-1877. Hij was liberaal volksvertegenwoordiger in het arrondissement Luik en werd minister van Binnenlandse Zaken in 1852-1855.

201

ERASME LOUIS SURLET DE CHOKIER

Vz. BARON E. L. SURLET DE CHOKIER, RÉGENT DE BELGIQUE (rondom langs de rand)
 Zijn hoofd naar links.
 Getekend onder de halsafsnede : J. LECLERCQ

Kz. LA BELGIQUE INDEPENDANTE (bovenaan langs de rand)
 AU / RÉGENT / DÉCRET / DU CONGRÈS NATIONAL / DU XX JUILLET / MDCCCXXI (in het veld)

40 mm, brons.

Erasme Louis Surlet de Chokier (Luik, 27 november 1769 - Gingelom, 7 augustus 1839) was een Belgisch politicus en edelman. Hij werd in 1816 als baron opgenomen in de Nederlandse adel. Tevens was hij, als regent, het eerste staatshoofd van België.

Erasme Louis Surlet de Chokier behoorde tot een oud geslacht van Luikse adel. Erasme Chokier en zijn drie broers verkregen in 1623 adelsbevestiging, vermeerderd in 1630 voor Erasme met een riddertitel. De vijf zoons van Erasme, onder wie drie kanunniken in Luik, kregen in 1668 de op alle nazaten overdraagbare titel van 'baron de Saint Empire' en in 1745 mocht Arnould Chokier, grootvader van de hier behandelde Erasme Louis, een 'de' voor zijn naam schrijven.

Zijn ouders waren Jean-Arnold de Chokier, heer van Gingelom, advocaat en gemeenteraadslid van Luik, en Marie-Gertrude Desprez. Zoals veel van zijn ooms, grootooms en nog eerdere verwanten, bestemde hij zich voor het priesterschap maar bij het uitbreken van de omwenteling in het prinsbisdom (18 augustus 1789) verliet hij het seminarie en sloot zich aan bij de tegenstanders van prinsbisschop Hoensbroeck. Hij werd adjudant van generaal Donceel (1761-1840) die de Oostenrijkse dienst verliet om de zijde van de Luikse patriotten te kiezen. Vervolgens stapte hij over naar het legertje van de Verenigde Belgische Staten en werd er luitenant. Toen zowel de Luikse als de 'Belgische' troepen door de Oostenrijkers werden verslagen, vluchtte hij naar Breda. In 1792 keerde hij terug naar Gingelom en woonde er voortaan zonder zich verder met politiek te bemoeien. Hij gebruikte zijn tijd om zijn bezit aan onroerende goederen te doen aangroeien, onder meer door de aankoop van 'zwart goed'. Hij werd opgetekend als de op vier na rijkste burger van het departement Nedermaas.

Toen in 1797 de hardste kanten van de Revolutie aan het verminderen waren, kwamen meer gematigde besturen aan de macht en werd Surlet tot één van de beheerders van het departement Nedermaas verkozen. In september van dat jaar nochtans verhardde het Tweede Directoire zijn houding en alle voormalige edellieden werden afgezet, ook als ze, zoals Surlet, argumenteerden dat ze de wapens hadden opgenomen tegen de machthebbers van het Ancien Regime. Op 3 januari 1798 werd hij als lid van de centrale administratie van het departement ontslagen.

Het Consulaat en later het keizerrijk waren twee regimes waar Surlet het goed kon mee vinden. In 1800 werd hij op 31-jarige leeftijd benoemd tot burgemeester van Gingelom en op 1 juni werd hij weer lid van de departements- en de arrondissementsraad (departement Nedermaas). Hij verbleef voortaan regelmatig in Parijs, waar hij samen met een heer Kaïsson uit Verviers bankzaken verrichtte. Vooral kreeg hij bekendheid als specialist van de wetenschappelijk verbeterde methodes op het gebied van landbouw en veeteelt. In zijn thuisbasis speelde hij een pioniersrol in het kweken van merinoschape. In 1808 werd hij lid van de commissie die het ontwerp van 'Code Rural' besprak.

In het Luikse kreeg hij steeds meer bekendheid. Als gevolg hiervan werd hij in 1809 aangesteld als kapitein van de 'Garde Nationale' en in Sint-Truiden werd hij beheerder van het Bureau van Weldadigheid en van de Burgerlijke Godshuizen. In Luik zetelde hij in 1811 in een commissie die, onder het voorzitterschap van de bisschop, het herstel van kerken en pastorieën in het departement moest regelen. Als hoogtepunt kwam het jaar 1812 met zijn verkiezing tot voorzitter van de algemene raad van het departement en kort daarop zijn verkiezing tot lid van het 'Corps Législatif'. Hij bleef dit ambt uitoefenen tot op 30 maart 1814 en was ondertussen ook nog benoemd tot lid van de Raad van State in buitengewone dienst.

Toen de geallieerden in 1814-15 het bestuur in de Zuidelijke Nederlanden overnamen was hij natuurlijk welbekend als zeer Fransgezind maar dat bleek geen bezwaar. De eerste taak die hem werd opgedragen was de nieuwe Grondwet bij de kiezers in Hasselt te gaan aanbevelen en de kiesverrichtingen voor te zitten. Hij had geen groot succes, want de kiezers stemden in meerderheid tegen de Grondwet. Dit werd hem niet ten kwade geduid en hij werd onmiddellijk lid in de Tweede Kamer der Staten-Generaal van het Verenigd Koninkrijk. Hij had geen bezwaren tegen de grondwettelijke eed en negeerde het 'Jugement doctrinal' van het Belgisch episcopaat dat het afleggen van de eed aan katholieken verbood. Het jaar daarop werd zijn adellijke status bevestigd en werd hij in de Limburgse ridderschap opgenomen, met de (niet-overdraagbare) titel van baron. Het ene en het andere maakte van hem één van de belangrijkste en meest invloedrijke Limburgers.

In de Tweede Kamer speelde Surlet een merkwaardige rol. Het viel op dat hij zijn standpunten verdedigde in agressieve en bitsige uitvoerige redevoeringen. Hij behoorde dus duidelijk tot de kleine groep van de 'opposanten' of 'onafhankelijken', hoewel hij zich in zijn stemgedrag niet bepaald extreem opstelde, ook al niet omdat hij tamelijk vaak afwezig was. Zijn stokpaardjes waren vooral de eerbiediging van de parlementaire procedures en de te grote macht van de regering en de koning.

Op het einde van de eerste drie jaar van zijn mandaat werd Surlet, die de bijnaam had gekregen van 'Surlet de Choquant' (*Surlet de ergerlijke*) als een lastig element beschouwd en de Limburgse gouverneur Charles de Brouckère kreeg de wenk een herverkiezing te verhinderen. Hij slaagde in die opdracht. In 1821 poogde Surlet opnieuw verkozen te worden, maar opnieuw was het De Brouckère die dit belette.

Het proces tegen Jean-François Hennequin had ondertussen de reputatie van Surlet als opposant nog verstevigd. Hennequin was burgemeester van Maastricht en had een bevel van de koning over de betalingen aan de Burgerwacht naast zich neergelegd. Hij werd voor het Hof van Assisen in Luik gedaagd en werd er verdedigd door Surlet, samen met Charles Destouvelles en Etienne de Sauvage. Hennequin werd vrijgesproken en Surlet kwam bij de regering nog méér in een slecht daglicht te staan, omwille van de agressieve taal die hij had gesproken. De beschuldigde en zijn drie advocaten zouden elkaar in 1830 terugvinden als leden van het Nationaal Congres.

Het belette niet dat Surlet toenadering zocht en in brieven aan minister Falck verzoenende woorden sprak. Het resultaat bleef niet uit. In 1824 werd hij tot schout benoemd en in 1825 opnieuw tot burgemeester van Gingelom. Maar ondertussen was de oppositie in de Zuidelijke Nederlanden aan het groeien en Surlet sloot zich aan bij de voorstanders van het 'unionisme' tussen katholieken en liberalen. Hij stelde zich in 1828 kandidaat voor de Tweede Kamer en ditmaal werd hij verkozen, ondanks de pogingen van de Brouckère om dit te verhinderen. Na die nederlaag nam de gouverneur onmiddellijk ontslag.

Het was een strijdlustige Surlet die voortaan bijna bestendig op de vergaderingen aanwezig was en er bij elk belangrijk discussiepunt het woord voerde en kritiek uitoefende op nagenoeg alle aspecten van het regeringsbeleid. Omwille van zijn *allerschandelijkste en zelfs revolutionaire taal* werd hij als één van de belangrijkste vijanden van het regime beschouwd. Dit was wel overdreven want, ook al was hij gaandeweg gewonnen voor een bestuurlijke scheiding tussen Noord en Zuid, hij bleef voorstander van het Verenigd Koninkrijk. In augustus 1830 voegde hij zich niet bij de voorstanders van de scheuring. In september trok hij naar de extra-zitting van de Tweede Kamer in Den Haag, waar hij zijn zienswijze verwoordde: behoud van de Oranjedynastie en van een gemeenschappelijk beleid inzake financies, landsverdediging, marine en kolonies, terwijl justitie, onderwijs, eredienst, openbare werken moesten gescheiden worden. Zijn stellingen werden al vlug achterhaald toen het Voorlopig Bewind werd gevormd en de onafhankelijkheid uitgeroepen. Pas na 16 oktober, toen de kroonprins aan zijn raadgevers, onder wie Surlet, toestemming gaf zich kandidaat te stellen voor het Nationaal Congres, keerde deze zich van de Oranjes af. Hij stelde zich kandidaat in het arrondissement Hasselt en werd verkozen.

De verkozenen vanuit Limburg voor het Nationaal Congres waren hoofdzakelijk edellieden, gematigde heren die tot onderhandelingen met Oranje geneigd waren. Tijdens de eerste zitting van het Nationaal Congres werd Surlet tot voorzitter gekozen. Hij werd met een 'liberaal' etiket voorgedragen, tegen de katholieke Etienne de Gerlache. Er waren toch nog drie stemronden nodig en het vroeg enige tijd om Surlet als een centrumfiguur te doen aanvaarden.

Surlet kwam als voorzitter niet tussen in de debatten, tenzij voor dienstmededelingen. Hieruit was zijn persoonlijke mening niet af te leiden. Die bleek al evenmin uit zijn kiesgedrag. Hij stemde als voorzitter altijd de laatste en bracht steeds zijn stem uit met de meerderheid. Zo komt het dat hij tegen zijn overtuiging stemde voor de uitsluiting van de Nassaus van de Belgische troon. Hij stemde voor het erfelijk koningschap en voor een verkozen senaat. Op 25 januari 1831 liet hij zich wel wat duidelijker kennen, door één van de 51 indieners te zijn van het voorstel om Lodewijk van Orléans, de hertog van Nemours tot koning van België te kiezen. De verkiezing van deze kandidaat draaide op niets uit, omdat Lodewijks vader, Lodewijk Filips van Frankrijk, tegen deze benoeming was, onder druk van de grote mogendheden.

Toen het duidelijk werd dat het vinden van een passende kandidaat nog enige tijd zou vergen, besliste men, in overeenstemming met de pas goedgekeurde grondwet, een regent te verkiezen. Veel speelde in het voordeel van Surlet: zijn prestige als voorzitter van het Congres, het feit dat hij aanvaardbaar was voor links en voor rechts, dat hij op het internationale vlak niet deelde in de slechte reputatie die de harde nationalistische fractie had en dat de adel niet wilde van de als te ambitieus beschouwde tweede kandidaat, Félix de Mérode. Toen hij verkozen werd zag het er niet zo best uit voor het nieuwe land. Binnenlands trad radicalisering in na de (mislukte) orangistische staatsgreep van Grégoire en Van der Smitten in februari-maart 1831. Internationaal lag Groot-Brittannië dwars, omdat ze een te grote toenadering tot Frankrijk vaststelde. Het Voorlopig Bewind werd onpopulair omwille van de verslechterende economische toestand. In dit klimaat vervulde Surlet zijn grondwettelijke functie op uiterst voorzichtige en minimalistische wijze, uit respect voor de grondwet volgens de enen, uit onbekwaamheid volgens de anderen.

De toenadering met Groot-Brittannië en de kandidatuur van Leopold van Saksen-Coburg stemde niet overeen met de zienswijze van Surlet, die voor toenadering met Frankrijk was, maar hij kon er ook niets tegen ondernemen. Toen op 4 juni 1831 voor Leopold werd gestemd, liet hij weten zelf geen kandidaat te zijn. Hij kreeg toch nog 14 stemmen op zijn naam. In de daaropvolgende weken uitte hij zijn pessimisme over de verdere evolutie. Hij vreesde oorlog, omdat hij dacht dat het Congres de XVIII artikelen niet zouden goedkeuren. Hij vond dat alleen aanhechting bij Frankrijk de vrede kon garanderen. Een Belgisch koninkrijk met Leopold als koning had weinig overlevingskansen vond hij.

Het liep dan toch beter af dan Surlet had gevreesd. Er kwamen enkele schermutselingen maar geen oorlog, de XVIII artikelen werden goedgekeurd, Leopold aanvaardde de troon en op 21 juli 1831 legde hij de grondwettelijke eed af. Surlet werd uitvoerig bedankt voor de bewezen diensten en met een pensioen van tienduizend gulden per jaar naar Gingelom uitgewuifd. Tot aan zijn overlijden leefde de vrijgezel Surlet teruggetrokken op zijn kasteel en bleef hij alleen nog burgemeester van Gingelom.

In Brussel werd een plein naar hem genoemd: het *Surlet de Chokierplein* (vlak tegenover het Madouplein). Het plein wordt gesierd door een bronzen standbeeld waarbij een vrouw wordt afgebeeld die fier de Belgische vlag omhoog steekt. Op de sokkel is een plaat bevestigd met daarop, in het Frans en in het Nederlands, de eerste drie alinea's van de Brabançonne. Het beeld werd gecreëerd door de beeldhouwer Charles Samuel en werd op 16 november 1930 ingehuldigd. De Franse Gemeenschapsregering is op dit plein gevestigd op de nrs. 15-17.

Sinds december 2000 wordt er in Gingelom een lokaal bier verdeeld dat speciaal naar hem "De Chokier" genoemd werd (gebrouwen in de Proefbrouwerij te Lochristi). Zijn kasteel staat nog steeds overeind in Gingelom en verder is er ook een café met dezelfde naam in Gingelom. De spoorwegbrug over de Sint-Truidense steenweg zou op aandringen van Surlet De Chokier gebouwd zijn.

JOSEPH TIROU★

Vz. –

Zijn buste naar links.

Niet gesigneerd door: RAU

Kz. A MR JOSEPH TIROU / LA POPULATION DU CHARLEROI / RECONNAISSANTE / 1912 – 1937 (onderaan)

Het stadhuis binnen een kader met links en rechts een lauriertak. Marcel Rau werkte nog mee aan te versiering van het stadhuis van Charleroi.

70 mm, Fisch & Cie, brons.

Joseph Tirou (Jumet, 5 april 1876 - Charleroi, 17 juni 1952) was een Belgisch liberaal politicus en burgemeester. Tirou was industrieel en werd gemeenteraadslid (1912-1952), schepen (1921-1925) en burgemeester (1925-1952) van Charleroi en was tevens senator (1939-1946) in de provincie Henegouwen.

JACQUES VAN OFFELEN

205

Vz. JACQUES (links langs de rand) / VAN OFFELEN (rechts langs de rand)

Zijn hoofd naar links.

Getekend onderaan de halsafsneede: R.CLIQUET

Kz. DIX ANNEES DE MAYORAT UCCLOIS 1965 – 1975 (rondom langs de rand)

JACQUES / VAN OFFELEN / BOURGMESTRE / DEPUTE / ANCIEN MINISTRE / HOMMAGE / DE SES / AMIS (in het veld)

70 mm, brons.

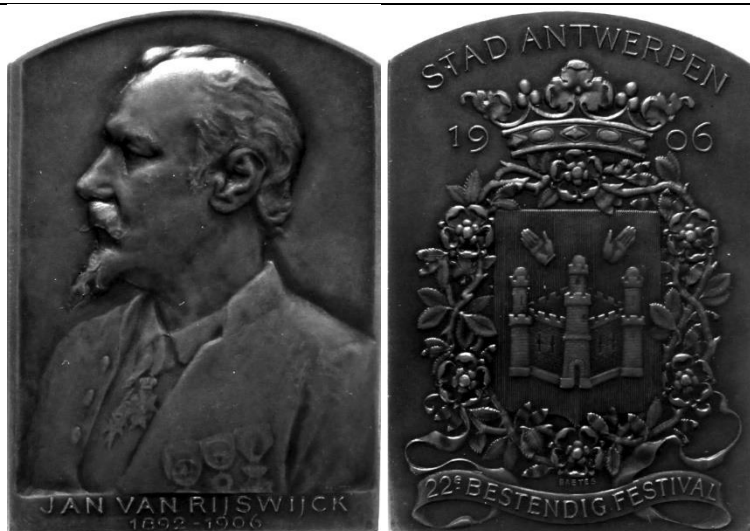
Jacques Louis Gustave Van Offelen (Isleworth, 18 oktober 1916 - Ukkel, 22 februari 2006) was een Belgisch politicus voor de PLP (Parti de la Liberté et du Progrès).

Van Offelen stamde uit een Franstalige familie uit Antwerpen, was doctor in de economische wetenschappen (Luik, 1943) en werd ambtenaar en docent. Hij werd kabinetsmedewerker van de ministers Robert Godding, Albert Devèze, Jean Rey en Roger Motz.

Hij was burgemeester van Ukkel (1964-1981), volksvertegenwoordiger (1958-1977) en senator (1977-1978) voor de PLP in het arrondissement Brussel. Van Offelen was ook minister van Buitenlandse Handel (1958-1961) en minister van Economische Zaken (1966-1968).

JAN VAN RIJSWIJCK★

Vz. JAN VAN RIJSWIJCK / 1892-1906 (onderaan in de afsnede)

Zijn buste naar links.

Kz. STAD ANTWERPEN (bovenaan) / 22^e BESTENDIG FESTIVAL (onderaan)

Het gekroond wapenschild van Antwerpen omringd door een bloemenkrans.

Getekend onderaan: BAETES

68,5 x 49 mm, brons.

206

Jan Van Rijswijck (Antwerpen, 14 februari 1853 – Testelt, 23 september 1906), zoon van de dichter Jan Baptist Van Rijswijck en neef van Jan Theodoor van Rijswijck, was een Belgisch advocaat, staatsman en journalist.

Hij genoot zijn eerste onderricht aan de kostschool van Melle en ging studeren, eerst aan de Katholieke Universiteit Leuven en vervolgens aan de Vrije Universiteit Brussel, waar hij op 20 april 1876 zijn diploma van doctor in de rechten ontving. Hij vestigde zich als advocaat in zijn geboortestad, werd daar op 25 oktober 1881 tot gemeenteraadslid en op 28 oktober 1889 tot schepen van onderwijs gekozen. Van 1892 tot 1906 was hij als opvolger van Leopold De Wael (en waarnemend burgemeester Georges Gits) burgemeester van Antwerpen, van 1900 tot 1906 volksvertegenwoordiger. Hij werd 'onze Jan' genoemd en was razend populair.

Van Rijswijck was een overtuigd flamingant: in een periode dat het gebruik van de Nederlandse taal niet evident was, zette hij zich in voor de 'vervlaamsing' van de Antwerpse rechtbank. Jacob Karsman, een Nederlands zakenman en eveneens flamingant was geldschieter van Van Rijswijck.

Onder zijn bestuur organiseerde de stad de Wereldtentoonstelling van 1894, werden belangrijke gebouwen zoals het Loodswezen, het Centraal Station en het Tolhuis gebouwd. Ook in de haven werd begonnen met de bouw van het Kanaaldok; mede daardoor heeft de haven een enorme uitbreiding gekend.

Van de talrijke redevoeringen welke hij hield als rechtsgeleerde, Vlaming en schepen, verschenen er slechts enkele afzonderlijk: *Abraham Lincoln* (voordracht, Antw. 1877), *Washington* (voordracht Antw. 1879), *Cavour* (voordracht, Antw. 1879). Al deze lezingen werden gehouden in het Willemsfonds. In het Antwerpse weekblad *De Kleine Gazet* schreef hij van begin 1883 tot 2 september 1888 de meeste hoofdartikelen.

PIERRE-THÉODORE VERHAEGEN ★

Vz. PIERRE THEO. (links langs de rand) / VERHAEGEN (rechts langs de rand)

Zijn hoofd naar rechts.

Getekend onderaan langs de rand: LEOPOLD WIENER

Kz. PRÉSIDENT DE LA CHAMBRE DES REPRESENTANTS DE 1848 À 1852 (rondom langs de rand)

AU DÉFENSEUR / DES / LIBERTÉS PUBLIQUES / À / SON COURAGE / À SON /
DÉSINTÉRESSEMENT / 1852 (tekst binnen een lauwerkrans in het veld)

207

68 mm, brons.

Pierre-Théodore Verhaegen (Brussel, 21 augustus 1796 - 8 december 1862) was een Belgische advocaat, politicus en stichter van de Université Libre de Bruxelles. Hij behaalde zijn diploma van licentiaat in de rechten in de École de Droit in Brussel.

De moedertaal van Verhaegen was het Brabants-Vlaams dialect; zijn cultuurtaal het Frans, de taal van de hogere kringen in het Brussel van toen. Hij was burgemeester van Watermaal-Bosvoorde van 1825 tot 1836. Hij was voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van 28 juni 1848 tot 28 september 1852 en van 17 december 1857 tot juni 1859.

Hij was lid van de in 1805 gestichte loge *l'Espérance Bruxelles*. Deze loge had de prins en latere koning Willem II nog als voorzittend meester gehad. Vandaar ook dat Verhaegen weigerde deel te nemen aan het monsterverbond tegen Willem I.

Als voormalig grootmeester van het Grootoosten van België hemelde Verhaegen de weldaden van de vrijmetselarij op en bekritiseerde de Rooms-katholieke Kerk. Hij was nochtans zelf kerkelijk. Hij liet in Bosvoorde ook een eerste kerk bouwen (start 1827 - einde 1833). Hij brak met de traditie dat de begrafenissen tot het exclusieve terrein van de kerk behoorden. Zijn burgerlijke begrafenis werd een liberaal-maçonniek evenement, dat de katholieken als een schandaal ervoeren, maar dat voor de introductie van niet-kerkelijke sociale gedragsregels zeer belangrijk was.

Zijn kleinzoon Arthur Verhaegen zou nochtans een prominent figuur worden in de sociaal-katholieke theorie en actie van de late 19de eeuw.

Jaarlijks viert de Brusselse VUB en ULB studenten op 20 november – de stichtingsdatum van de ULB – met een optocht door Brussel St V (Sint-Verhaegen) om hun antiklerikale held op een studentikoze wijze te herdenken.

Bronnen

Wikipedia (geraadpleegd op 12 & 13 april 2013)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Jules_Anspach

http://nl.wikipedia.org/wiki/Karel_Buls

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_de_Brouck%C3%A8re_\(junior\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_de_Brouck%C3%A8re_(junior))

http://fr.wikipedia.org/wiki/Adolphe_Max

http://fr.wikipedia.org/wiki/Lucien_Beauduin

[http://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_David_\(Verviers\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_David_(Verviers))

http://nl.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Lefebvre

http://nl.wikipedia.org/wiki/Victor_Maistriau

http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Piercot

http://nl.wikipedia.org/wiki/Erasme_Louis_Surlet_de_Chokier

http://nl.wikipedia.org/wiki/Joseph_Tirou

http://nl.wikipedia.org/wiki/Jacques_Van_Offelen

https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_Van_Rijswijck

http://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre-Th%C3%A9odore_Verhaegen

Marcel Bots & Luc Pareyn, *Bibliografie van de geschiedenis van het Belgisch liberalisme. Beknopte bio-bibliografie van liberale prominenten 1830-1990*, Gent, Liberaal Archief, 1992.

Luc Vandamme & Daniel Bernier, *Marcel Rau, graveur van Leopold III*, in het jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- & Penningkunde 1998, p. 53/171.

Luc Vandamme & Daniel Bernier, *Medailles van het Bestendig Festival van Antwerpen*, 1990, Hasselt.

Jan Lippens, *René Cliquet, Medailleur en Beelhouwer*, Brussel, 1980.

Albert M Willenz, *Le Médailleur Godefroid Devreese*, 1986.

Pierre Degel, *175 jaar Tiense suikerraffinaderij in de Numismatiek*, in de Flash n° 17253/17354/17455 van de vzw Promotie van de Medaille.

MAUQUOY®

Mauquoy Medal Company N.V.

Industrieweg 12 - 2280 Grobbendonk

T: +32(0)14 50 79 10 - F: +32(0)14 51 78 81 - medal@mauquoy.com - www.mauquoy.com

PENNINGEN MET DIEPGANG

Karel Soudijn

Onlangs kocht ik bij een handelaar een penning uit 1955: 'Daniël Esser, zes jaar'. Deze bronzen gietpenning met een doorsnee van 70 mm is ontworpen door Piet Esser, de vader van Daniël. In 2014 is het een eeuw geleden dat Piet Esser werd geboren. Hij overleed in 2004 op negentigjarige leeftijd. Esser oefende grote invloed uit op de Nederlandse penningkunst in de tweede helft van de twintigste eeuw. In 1947 volgde hij Jan Bronner op als docent aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. In 1979 ging hij hier als hoogleraar met pensioen.

De portretpenning van zijn zoontje Daniël is een mooi voorbeeld van wat we een *klassieke* penning kunnen noemen: rond, brons, een portret op de voorzijde, een symbolische voorstelling op de keerzijde, en aan beide kanten een omschrift in fraaie belettering. Wie de penning in de hand neemt en omkeert, merkt bovendien dat de kunstenaar voor een verrassende perspectiefwisseling heeft gezorgd. Daardoor krijgt de penning diepgang.

209

Op de voorzijde beeldde Esser zijn zoon 'ten halve' af: hoofd (met petje) en bovenlijf in profiel. Met zijn linkerhand brengt Daniël een drinkbeker naar zijn mond. Het omschrift vermeldt naam en leeftijd van het kind, plus het jaartal.

De voorstelling op de keerzijde bestaat uit een hond die door een bos zwerft. Esser symboliseert hiermee de vrijheid, ondernemingslust en nieuwsgierigheid van jonge kinderen (jonge honden). Het omschrift op deze kant van de penning is een citaat van La Rochefoucauld (1613-1680): 'La jeunesse est une ivresse continuelle'. Mijn *Prisma-citatenboek* uit de jaren vijftig bevat in vertaling een iets uitgebreidere versie van dit maxime: 'De jeugd is een onafgebroken dronkenschap; het is de koorts der rede.'

Hier hebben we dan meteen de eerder genoemde perspectiefwisseling te pakken. Op de portretzijde van deze penning lijkt Daniël braaf een bekertje limonade, melk of water te drinken, maar de keerzijde suggereert een minder onschuldige inhoud – want er is sprake van dronkenschap. Bovendien suggereert de keerzijde, dat Daniël op de voorzijde zich nauwelijks de tijd zal gunnen om zijn beker leeg te drinken. Hij moet er snel weer vandoor: zwerven, avonturen beleven. Voorzijde en keerzijde combineren twee tegengestelde begrippen: rust en ongedurigheid.

In latere jaren vereenvoudigde Piet Esser zijn penningkunst sterk. Portretten op de voorzijde beperkte hij tot

een kop en eventueel een kraag. Teksten liet hij op de voorzijde weg; de afgebeelde kop nam bijna alle ruimte in beslag. Symboliek schrapte Esser ook; keerzijdes gebruikte hij alleen nog maar om de naam of signatuur van geportretteerden weer te geven – maar altijd in prachtige driedimensionale typografie.

Hierbij een voorbeeld van zijn sterk vereenvoudigde penningkunst

De portretpenning van Daniël uit 1955 past in een traditie die teruggaat tot de Italiaanse Renaissance: een vorstenportret op de voorzijde, en een symbolische uitvergroting van diens bijzondere (voortreffelijke) eigenschappen op de keerzijde. De latere penningkunst van Esser wordt intiemer. Wel moeten portret, penningvlak en typografie volgens hem altijd worden geboetseerd als een sculpturale eenheid. De hele penning moet in evenwicht zijn. Penningen behoren bovendien goed in de hand te liggen. Een penning moet niet op afstand worden bekeken; er moet méér te zien zijn zodra hij wordt opgepakt en men er het licht over laat spelen.

210

Facetpenning

De klassieke 'Daniël' van Esser uit 1955 lijkt van geheel andere orde dan de 'Facet Medal' die de Tilburgse beeldhouwer Niko de Wit (geboren in 1948) in 2012 ontwierp voor de BAMS, de British Art Medal Society. Deze bronzen penning is niet rond, maar bestaat uit acht vlakken met twee opvallende inkepingen. We kunnen dit kunstwerk – formaat 65 × 65 × 24 mm – aanduiden als minimalistisch, of als abstract. Met dat laatste woord komen we echter in de problemen, want is dit wel echt abstract? Wie er langer naar kijkt, kan deze penning op verschillende manieren associëren met andere objecten.

Bovendien is er een overeenkomst met klassieke penningkunst, want door het formaat en gewicht nodigt Niko de Wit ons uit om zijn facetpenning in de hand te nemen en van verschillende kanten te bekijken. Ook hier blijkt dan sprake te zijn van perspectiefwisseling.

In het tijdschrift *The Medal* (herfst 2013) gaf Niko de Wit zelf een toelichting op zijn facetpenning. Hij wijst er op, dat zijn asymmetrisch uitgevoerde object op elk van zijn acht vlakken kan worden neergezet. Telkens wordt dan een andere bekende vorm gesuggereerd. Als ik bijvoorbeeld deze facetpenning met zijn smalle zijde zodanig neerzet dat de inkeping verticaal en aan de onderkant staat, dan lijkt dit op een hoge poort waardoor men een gebouw kan binnengaan. Een kwart slag gedraaid doet dezelfde inkeping echter denken aan een horizontale uitsparing in een bunker: een spleet waardoor naar buiten gekeken en op de vijand geschoten kan worden. En zet ik de penning op een van de bredere vlakken neer, dan valt het beeld gemakkelijk te associëren met een schuin omhoog gerichte installatie waarmee raketten kunnen worden afgevuurd. Kortom, afhankelijk van standpunt en kijkrichting lijkt deze penning in verband te brengen met uiteenlopende architectonische en militaristische objecten.

De twee inkepingen aan de brede zijden van deze penning maken een hoek van 90 graden ten opzichte van elkaar. Elke gleuf loopt zowel van buiten als van binnen tot halverwege de penning. Binnen lijkt duisternis te heersen, maar als ik de penning oppak en voor mijn oog houd, dan zie ik licht verschijnen door de punt waar de twee inkepingen elkaar raken. Zo valt bij manipulatie van deze penning veel meer te zien dan op het eerste gezicht misschien lijkt. In *The Medal* wijst Niko de Wit ook nog op een ander waarnemingsfenomeen: de asymmetrie in de belijning maakt het bijna onmogelijk om te zien dat deze penning is gebaseerd op een zuiver vierkant.

De dwerg

Een kwart eeuw geleden verbaasde een maker van een tentoonstelling zich over de sterke invloed die de Italiaanse Renaissance nog steeds op de Nederlandse penningkunst had. Die invloed lijkt in de eenentwintigste eeuw echter te zijn afgenomen. Veel hedendaagse kunstenaars nemen kenmerken van traditionele penningen wel als uitgangspunt, maar zij gaan er zeer vrij mee om. Penningen van Piet Esser of van zijn leerlingen kan ik in mijn jaszak stoppen, maar als ik bijvoorbeeld de facetpenning van Niko de Wit op die manier zou vervoeren, dan leidt dit al snel tot kleerscheuren.

In januari 2014 vond in Pulchri Studio in Den Haag een 'try out' plaats van een tentoonstelling met penningen die aan kabels hingen. Bezoekers konden hierdoor de kunststukken zelf in de hand nemen. Een opvallende bijdrage was: 'De dwerg' van Mirjam Mieras (geboren in 1964). Aan een van de kabels in Pulchri hing een zilveren schijf van 90 mm in doorsnee en een dikte van 3 mm. Boven de schijf was een doek van rode zijde om de kabel gewonden. Aan een andere kabel hing een koptelefoon. Wie de koptelefoon opzette, hoorde een door Franz Schubert gecomponeerd lied, gezongen door Thomas Quasthoff en op de piano gespeeld door Charles Spencer. Deze opstelling intrigeert al direct, want is de koptelefoon met het lied nu een onderdeel van de penning, of is dit meer een 'extra' om ons te verleiden langer bij de penning stil te blijven staan? Ook over de kabel is een dergelijke vraag te stellen. Bij de andere exposanten in Pulchri fungeerden kabels slechts als vervanging van vitrines: een nieuwe manier van exposeren. Maar bij 'De dwerg' van Mirjam Mieras was het mogelijk om de kabel te beschouwen als wezenlijk onderdeel van de penning. Anders gezegd: hier vervaagde de grens tussen penning en installatie.

Op de website van Mirjam Mieras kan men afbeeldingen van 'De dwerg' vinden. Koptelefoon en kabel ontbreken nu, maar zij heeft op haar website zowel de voorzijde als de keerzijde van deze penning in twee versies afgebeeld. In beide gevallen met en zonder doek van rode zijde. In het midden van de zilveren schijf bevindt zich een vierkant gat. Door dit gat kan een zijden doek worden getrokken: een toevoeging die gemakkelijk verschillende vormen aanneemt, maar ook snel kan worden weggenomen.

'De dwerg', ontworpen in 2014, bevat twee in een fraaie letter gegraveerde dichtregels. Op de ene kant staat als tekst: 'Da küsst der Zwerg die bleichen Wangen'. De tekst op de keerzijde luidt: 'Um ihren Hals die Schnur von roten Seide'. Deze regels zijn ontleend aan een gedicht van de Weense romanticus Matthäus von Collin die van 1779 tot 1824 leefde. Zijn tijdgenoot Franz Schubert zette het gedicht 'Der Zwerg' op muziek. Om het hele gedicht te lezen, hoeft men op Google slechts de naam van de dichter en 'Der Zwerg' in te tikken. Dan is trouwens meteen te zien, dat de twee dichtregels van de penning een behoorlijk eind van elkaar af staan. Bovendien blijkt, dat het veel uitmaakt in welke volgorde de twee regels op de penning worden gelezen. Wie met de kussende dwerg begint, kan aan een eenvoudige liefdesscène denken. Maar Matthäus von Collin beschreef een gruwelijk verhaal: eerst trekt de dwerg een koord van rode zijde om de hals van zijn koningin. Hij wurgt haar. Vervolgens kust hij haar bleke wangen op het moment dat zij haar bewustzijn verliest. De dwerg is woedend omdat zij de koning verkoos boven hém. In hem strijden wraakzucht en verliefdheid met elkaar. De bedrogen dwerg vermoordt de koningin, maar gaat zelf ook aan zijn emoties te gronde.

Mirjam Mieras heeft dit niet expliciet uitgewerkt, want dan zou de penning een herhaling van het gedicht of het lied worden. Door slechts twee regels te citeren, blijven lezers vrij om een eigen voorstelling van de kussende dwerg te maken. De bleekheid van de wangen van de geliefde wordt echter weerspiegeld in het zilver van de schijf die naast de teksten geen verdere afbeelding bevat. Leegte suggereert de dood. Deze interpretatie wordt bovendien versterkt door het vierkante gat in het midden van de schijf.

Het hart lijkt weggesneden uit deze penning. Wie rode zijde door dit gat trekt, kan ook aan verdwijnende levensgeesten denken. Een penning met contrasten: rond en vierkant, maar ook: het harde zilver gecontrasteerd met zachte zijde.

212

'De dwerg' maakt duidelijk, dat kunstwerken nooit helemaal op zichzelf staan. Matthäus von Collin schreef een gedicht, Franz von Schubert interpreteerde dit gedicht door het op muziek te zetten, Thomas Quasthoff en Charles Spencer interpreteerden het lied door het uit te voeren, Mirjam Mieras maakte er een penning van – en wie die penning vasthoudt, kan daar zelf weer mee aan de slag.

Handen

Kunstenaars kunnen kenmerken van klassieke penningen op twee manieren gebruiken: als beperking, maar ook als bron van variatie. In het eerste geval vormen die kenmerken de afgrenzing van een speelveld waarbinnen de kunstenaar zich beweegt. In het tweede geval lijkt het meer te gaan om rustpunten tijdens een ontdekkingsreis.

Linda Verkaaik (geboren in 1956) ontwierp in 2005 een penning van roestvrij staal: 'I am sitting on my hands' (circa 75 mm in doorsnee). Dit is een voorbeeld van een penning waarbij de klassieke cirkelvorm duidelijk als uitgangspunt diende, maar waarbij de grenzen ervan op twee manieren zijn doorbroken. Linda Verkaaik sneed zes menselijke figuren uit de rand van de cirkel. Om deze figuren rechtop te laten staan, vouwde zij het penningvlak om. Bovenzijde en onderzijde maken een hoek van 90 graden. De cirkel lijkt geknakt; de onderkant fungeert als voetstuk.

Formaat en vorm van de penning bepalen echter ook hier in belangrijke mate de betekenis. Dat is af te leiden uit de voorgeschiedenis. 'I am sitting on my hands' is enkele jaren geleden beschreven door Henk van der Vorst in de rubriek Penningkunst van *De Beeldenaar* (2006-6). Aanvullende informatie is te vinden op de website van Linda Verkaaik. Wie op deze website naar de rubriek 'bedrijfsopdrachten' gaat, kan doorklikken naar 'een bank voor een bank, Rabobank, Putten'. In beeld verschijnt dan de afbeelding van een brede zitbank (van verzinkt ijzer en mozaïek) waarop voorbijgangers plaats kunnen nemen.

De rugleuning bestaat uit zes figuren die met elkaar delibereren. Dit laatste wordt geaccentueerd door de handen die van deze personen in de rugleuning zijn verwerkt. Wie op de bank plaatsneemt, zit met de rug naar de figuren toe. Wat ze te beweren hebben, gaat kennelijk 'achter onze rug om'. We weten ook niet precies hoe binnen de bank allerlei financiële transacties plaatsvinden. Bijzonder detail van het afgebeelde zestal is, dat hun houdingen verwijzen naar het Laatste Avondmaal van Leonardo da Vinci.

Op de penning vinden we het zestal in een meer schematische vorm terug. Handen zijn nu niet in reliëf weergegeven, maar in het penningvlak uitgesneden. Bovendien zijn er extra handen bijgekomen: een aantal ervan is uit het horizontale (omgevouwen) deel van het vlak gefreesd. De 'bank voor een bank' staat op poten, want anders is het lastig om er op plaats te nemen. Bij de penning is het idee van een zitbank dubbelzinnig. Poten ontbreken. De denkbeeldige figuur die op het horizontale vlak plaatsneemt, zit ook om een andere reden erg ongemakkelijk: op eigen of andermans handen.

De overmaat aan handen suggereert nu een flinke hoeveelheid te verrichten werk. Het is echter de vraag, of dit iets oplevert. De metalen kleur van de penning is te associëren met een steriele ziekenzaal. De schematisch aangeduide figuren lijken rond een bed te staan. Er moeten ingrepen worden uitgevoerd op een patiënt die we niet te zien krijgen. Die patiënt lijkt onder een laken verborgen te liggen.

De behandeling is onpersoonlijk: artsen en verpleegkundigen hebben niet te maken met iemand met een eigen identiteit, maar met een aandoening. In de genoemde aflevering van *De Beeldenaar* wijst Henk van der Vorst er op, dat deze penning tot stand kwam tijdens een langdurige ziekte van de partner van Linda Verkaaik. De titel benadrukt het gevoel van machteloosheid dat zij ervoer.

De cirkel die uitgangspunt van de penning was, werkt benauwend – ondanks de ruimte die Linda Verkaaik in het penningvlak heeft vrijgelaten. Al die specialisten zitten elkaar in de weg. Het lijkt alsof zij aan het ziekbed ook niet weten of een behandeling zal aanslaan. Ook zij moeten maar afwachten.

Deze penning lijkt vooral bedoeld om van één kant te worden bekeken. Helemaal onbelangrijk is de keerzijde echter niet. Aan de achterkant ogen de specialisten nog schematischer dan aan de voorzijde, maar de handen zijn dwars door de penning geslagen. Aan de keerzijde is nog sterker sprake van 'losse handen'. Iedereen lijkt onthand.

Medaillesculptuur, samengesteld uit 24 werken van studenten in Frankrijk. De bronzen stukken werden gepatineerd en gemonteerd door Paul Huybrechts, tot één geheel, en werd tijdens het FIDEM congres in Gent (september 2016) aangeboden aan de HoGent waar ze een blijvende plaats krijgt in de kunstafdeling. Een blijvende bron van inspiratie voor de studenten van HoGent, én de Promotie van de Medaille!

PAUL HUYBRECHTS

Swertmolenstraat 3

3020 HERENT

☎ 016/232295

medailles@telenet.be

www.medailles-paulhuybrechts.be

**BEZOEK AAN DE GALERIJ ENGELN-MARX IN LEUVEN
OP 18 MEI 2017**

We bezochten op 18 mei de galerij Engelen-Marx in Leuven en maakten uitgebreid kennis met de medailles van Marian Polonsky, de lederkunst van Dragutin Vardaj (die ook zeer allereerste medaille tentoon stelde) en de hernieuwde kennismaking met de kunstenaars die deelnamen aan de Fidem-tentoonstellingen van Gent en Namur. Nadien maakten we uitgebreid kennis met de schatkamer van Cor Engelen en Mieke Marx. We keken onze ogen uit! Wel, de afwezigen hadden weer eens ongelijk. De schatkamer van Cor & Mieke moest niet onderdoen van deze van het Maison Losseau. En we mochten onze verzameling weeral verrijken met een paar prachtige aanwinsten.

Met dank aan Bob Autrique voor de uitstekende fotoreportage!

TENTOONSTELLING VAN ART VALLEY 51 IN GALERIJ ENGELEN-MARX TE LEUVEN **VAN 13 MEI TOT 4 JUNI 2017**

Paul Huybrechts

Deze tentoonstelling was het afsluitstuk van een reeks activiteiten die op gang werden gezet in de lente van 2014, de aanloop naar het XXXIV FIDEM Congres te Gent en Namen.

Gespreid over een periode van drie jaar werden twee tentoonstellingen georganiseerd in Art-Valley te Rotselaar, drie in Namen, drie in Gent, een in Grobbendonk, Jambes, Leuven en Spa, een 15-tal workshops voor medailles en medaille- sculpturen waarvan zeven in Art-Valley (telkens voor een week) en 8 korte workshops gespreid over Lommel, Gent, Leuven, Herent, Terneuzen en Tinos. Tevens vond de tussentijdse meeting van FIDEM plaats te Leuven (zomer 2015), het FIDEM wereldcongres te Gent (september 2016) en de medailleconferentie te Namen (oktober 2016). Het aantal naslagwerken en nieuwe medaillecreaties die in deze periode werden uitgegeven overtroffen alle verwachtingen en de exclusieve medaillesculpturen waarin enkele honderden creaties werden verwerkt van talrijke kunstenaars uit de vijf continenten waren ongezien!

Op deze tentoonstelling was er een overzicht van de Belgische medailles die tentoongesteld waren naar aanleiding van FIDEM in België, alsook een selectie van de creaties die het levenslicht zagen tijdens de internationale workshops. In schril contrast maar in perfecte harmonie waren de ledersculpturen van Dragutin Vardaj. Vardaj was een trouwe deelnemer aan de workshops voor o.a. de montage van de medaillesculpturen. Een overzicht van het werk van Marian Polonsky, Paul Huybrechts en Armen Vardanyan vervulde de tentoonstelling samen met vijf medaillesculpturen en een speciaal voor de gelegenheid ontworpen gedenkplaat voor het XXXIV FIDEM congres in België, boordevol symboliek.

De tentoonstelling werd bezocht door meer dan 200 kunstliefhebbers. Voor velen onder hen was het een ware openbaring!

216

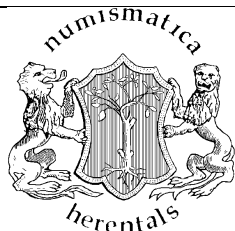

**INT. NUMISMATIQUE CIE
DESALDELER – CREMERS
VERKOOP – AANKOOP**

Antieke munten – Beleggingsmunten – Zilver – Goud – Eretekens
Medailles – Bankbiljetten – Oude Aandelen – Heraldiek
Sigillografie – Boeken en numismatische benodigdheden

Op afspraak

Rue des Ecoles 23
5670 VIERVES
Tel & Fax. 060/399238

Ontwerpwedstrijd herinneringsmedaille

'Een streepje Francken' 2018

Op zaterdag 21 en zondag 22 april 2018 organiseert de Herentalse Cultuurraad een grote evocatie naar aanleiding van 400 jaar overlijden van de gebroeders Frans en Ambrosius Francken, beide afkomstig uit een bekende Herentalse schildersfamilie. De twee voorstellingen, waaraan tal van Herentalse culturele verenigingen meewerken, zullen doorgaan in de Sint-Waldetrudiskerk. In deze kerk hangen maar liefst 9 altaren en schilderijen die door de gebroeders Francken of hun nazaten werden geschilderd.

Numismatica Herentals EGMP wil voor deze gelegenheid een herinneringsmedaille produceren en organiseert hiervoor een ontwerpwedstrijd voor de voorzijde van een plakiet (75 x 50 mm).

Wedstrijdreglement

1. Deze wedstrijd wordt georganiseerd door Numismatica Herentals in samenwerking met de Herentalse Cultuurraad.
2. Het ontwerp moet in het teken staan van '400 jaar Francken' en/of van de schilderijen van de familie Francken in de Sint-Waldetrudiskerk. De nodige informatie over de Franckens en over hun schilderijen in Herentals kan teruggevonden worden op de website:

www.streepjefrancken.be

Bijkomende informatie over de wedstrijd kan verkregen worden via:

www.numismatica-herentals.be

rudy.dillen@telenet.be (Numismatica)

info@streepjefrancken.be (Cultuurraad)

3. De wedstrijd loopt tot uiterlijk 1 oktober 2017. Inzendingen die na deze datum worden ingediend komen niet meer in aanmerking.
4. Het ontwerp moet aan de volgende technische vereisten voldoen:
 - a. Het ontwerp kan liggend of staand zijn en moet een afmeting hebben van minimum 2x en maximum 3x de afmetingen van het originele plakiet (75x50mm).
 - b. De volgende tekst moet deel uitmaken van het ontwerp:
400 jaar Francken / Herentals 2018
 - c. Het ontwerp kan ingediend worden als een handgemaakte tekening of als een tekening gemaakt op de computer. Bij een digitale tekening moet gebruik gemaakt worden van een vectorieel bestand opgemaakt in Adobe Illustrator of CorelDraw van het type .ai, .eps of .cdr.
 - d. Het ontwerp moet opgemaakt zijn in zwart/wit of met duidelijke grijs tinten, waarbij zwart het hoogste niveau van de plakiet voorstelt en wit het laagste niveau.

5. De inzending bestaat uit het ontwerp zelf, samen met een tekst waarin de ontwerper een korte toelichting geeft bij het ontwerp: wat stelt het voor, welke referenties bevat het naar de familie Francken, naar de Sint-Waldetrudiskerk, naar Herentals... ?
6. De ontwerpen kunnen ingediend worden, met duidelijke vermelding van de naam van de inzender en zijn contactgegevens:
 - a. Aan de balie van de Dienst Toerisme, Grote Markt 35 te Herentals. Met duidelijke vermelding "Wedstrijd Francken" op de enveloppe.
 - b. Via de post, gericht aan Numismatica, Postbus 105, 2200 Herentals
 - c. Ontwerpen die op de computer werden gemaakt kunnen opgestuurd worden per mail aan rudy.dillen@telenet.be of info@streepjefrancken.be.
7. Het winnend ontwerp wordt gekozen door een jury die bestaat uit de leden van de Herentalse Cultuurraad en van het bestuur van Numismatica Herentals. De winnaar wordt in januari 2018 bekendgemaakt.
8. De winnaar ontvangt een zilver plakket van zijn bekroond ontwerp en 2 kaarten om de evocatie "Een streepje Francken" bij te wonen op een dag naar keuze (za 21 of zo 22 april 2018).
9. De deelnemers aan de wedstrijd geven toestemming aan de organisatoren om hun inzending te verspreiden in de media en te gebruiken voor promotiedoeleinden.
10. In geval van betwisting heeft de jury steeds het laatste woord.

